

VYSOKOŠKOLSKÉ SKRIPTÁ

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity

PEDAGOGICKÁ PRAX PRE ŠTUDENTOV UČITEĽSTVA

Nad'a Bizová

Janette Gubricová

2012

Trnavská univerzita v Trnave

© PaedDr. Nad' a Bizová, PhD.

PaedDr. Janette Gubricová, PhD.

Recenzenti:

Doc. PhDr. Ing. Blanka Kudláčová, PhD.

PaedDr. Zuzana Geršicová, PhD.

Redakčné práce: doc. PhDr. Anna Rýzková, CSc.

ISBN 978-80-8082-567-6

**Projekt: KEGA 021TVU-4/2011 Inovácia hospitačných pedagogických praxí
prostredníctvom videozáznamov**

Obsah

<i>Úvod</i>	5
1 ORGANIZÁCIA PEDAGOGICKEJ PRAXE	6
1.1 Cieľ pedagogickej praxe	6
1.2 Obsahové zameranie	6
1.2.1 Organizácia činnosti v základnej škole	6
1.2.2 Vyučovací proces	7
1.2.3 Záujmová činnosť v záujmovom útvare	7
1.2.3 Záujmová činnosť v školskom klube detí	7
1.3 Výstupy z praxe	8
2 ORGANIZÁCIA ČINNOSTI V ZÁKLADNEJ ŠKOLE	9
2.1 Poradné a samosprávne orgány školy	9
2.2 Štruktúra zamestnancov školy	10
2.3 Legislatívne predpisy	13
2.4 Školská dokumentácia	15
2.5 Spolupráca školy s inštitúciami a subjektmi	16
3 VYUČOVACÍ PROCES	18
3.1 Učivo a jeho štruktúra	18
3.1.1 Kurikulum	18
3.2 Štátny a školský vzdelávací program	19
3.2.1 Vzdelávacie oblasti a prierezové témy	20
3.2.2 Vzdelávacie štandardy	21
3.3 Vyučovacie ciele	22
3.4 Vyučovacie metódy a prostriedky	24
3.5 Vyučovacia hodina	26
4 ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ	29
4.1 Záujmová činnosť ako súčasť výchovy vo voľnom čase	30
4.1.1 Osobitosti výchovy vo voľnom čase	30
4.1.2 Princípy výchovy vo voľnom čase	31
4.1.3 Metódy výchovy vo voľnom čase	34

4.1.4	Formy výchovy vo voľnom čase	35
4.2	Školské stredisko záujmovej činnosti	36
4.2.1	Časovo-tematický plán záujmového útvaru	38
4.2.2	Metodika vedenia záujmového útvaru	40
4.3	Školský klub detí	41
5 METODICKÉ POKYNY		45
5.1	Potvrdenie o absolvovaní pedagogickej praxe	45
5.2	Záznamy z hospitácií	45
5.3	Záznamy rozborov z hospitačnej činnosti	48
5.4	Záverečná analýza	49
5.5	Ďalšie výstupy z praxe	49
Záver		52
Zoznam použitej literatúry		53
Prílohy		55

Úvod

Učebné texty *Pedagogická prax pre študentov učiteľstva* sú určené pre študentov I. stupňa vysokoškolského štúdia v študijných programoch *Učiteľstvo akademických predmetov* na PdF TU v Trnave. Cieľom učebných textov je poskytnúť teoretické a metodické usmernenia k *semestrálnemu projektu C*, v rámci ktorého sa prax realizuje.

Počas pedagogickej praxe, ktorá má hospitačný charakter, sa študenti po prvý raz oboznamujú s pedagogickou činnosťou v škole z pozície budúcich pedagógov. Do obsahu praxe, ktorá sa realizuje v základnej škole, sú preto okrem hospitácií na vyučovaní zahrnuté pozorovania záujmovej činnosti žiakov v záujmových útvaroch, pozorovania záujmových činností detí v školskom klube a informačné stretnutie s vedením školy, na ktorom sú študentom poskytnuté informácie o organizácii a riadení výchovno-vzdelávacej inštitúcie. Študenti absolvujú jednotlivé hospitácie v 6-členných skupinách v súlade s požiadavkami MŠ SR. Výstupom z pedagogickej praxe sú okrem spoločných záznamov z pozorovania individuálny návrh prípravy na vyučovanie, návrh polročného časovo-tematického plánu pre záujmový útvar a návrh súboru aktivít pre výchovno-vzdelávaciu činnosť s deťmi.

Učebné texty pozostávajú z piatich kapitol. Prvá kapitola obsahuje koncepciu pedagogickej praxe, v ktorej sú podrobne rozpracované úlohy na pozorovanie jednotlivých pedagogických činností a požiadavky na vypracovanie záznamov a podkladov z praxe. V druhej kapitole sú obsiahnuté vybrané poznatky z organizácie činnosti v základnej škole súvisiace s obsahom informačného stretnutia s vedením školy. Tretia kapitola je zameraná na priblíženie teoretických a praktických poznatkov spojených s vypracovaním záznamov a podkladov k hospitáciám na vyučovaní. Ďalšia kapitola je zameraná na záujmovú činnosť ako súčasť výchovy vo voľnom čase a približuje činnosť záujmových útvarov a školských klubov detí. Obsahom piatej kapitoly sú metodické pokyny na vypracovanie záznamov z pozorovania pedagogických činností a ostatných požadovaných výstupov.

Učebné texty vznikli na základe niekoľkoročných skúsenosti autoriek s organizáciou kurzov hospitačnej a priebežnej praxe a reflektujú súčasné požiadavky na pregraduálnu prípravu študentov učiteľstva.

1 ORGANIZÁCIA PEDAGOGICKEJ PRAXE

Pedagogická prax sa uskutočňuje v rámci predmetu *semestrálny projekt C* a má hospitačný charakter. Realizuje sa v základnej škole. Študenti ju absolvujú v 6-členných skupinách podľa určeného harmonogramu zverejneného na stránke www.prax.wbl.sk.

1.1 Cieľ pedagogickej praxe

Cieľom pedagogickej praxe je:

- osvojiť si základné poznatky o vyučovacom procese, o záujmovej a výchovnej činnosti v záujmových útvaroch v čase mimo vyučovania v školách a v školskom klube detí;
- získať orientáciu v pedagogických situáciách a činnostiach vychovávateľa a učiteľa;
- naučiť sa pozorovať, analyzovať a interpretovať pedagogické situácie a javy;
- oboznámiť sa so základnou dokumentáciou, legislatívou a organizáciou výchovno-vzdelávacieho procesu v ZŠ.

1.2 Obsahové zameranie

Účelom praxe je poskytnúť študentom prehľad o výchovno-vzdelávacej činnosti v škole a priblížiť jej jednotlivé súčasti. Okrem informačného stretnutia s vedením školy, hospitácií na vyučovaní, ktoré predstavujú ťažisko praxe, sa študenti oboznamujú s priebehom záujmovej činnosti v záujmových útvaroch a školských kluboch detí. Zo všetkých hospitácií študenti vyhotovujú záznam.

1.2.1 Organizácia činnosti v základnej škole

Základné informácie o organizácii činnosti v škole sú študentom poskytnuté na informačnom stretnutí s vedením školy. Účelom informačného stretnutia je oboznámenie študenta so:

- štruktúrou a organizáciou činností v základnej škole (výchovno-vzdelávací proces, záujmová činnosť, ŠKD),
- organizáciou chodu školy a participujúcich orgánov (rada školy, pedagogická rada, rodičovská rada),

- štruktúrou zamestnancov školy (pedagogickí a odborní zamestnanci, nepedagogickí zamestnanci),
- legislatívou v rámci ZŠ (zákony, vyhlášky, štátny vzdelávací program, školský vzdelávací program),
- dokumentáciou školy,
- plánovaním v škole, kontrolou a hodnotením,
- vnútornými predpismi školy (vnútorný poriadok školy, iné predpisy),
- spoluprácou školy s inštitúciami a subjektmi,
- prezentáciou školy na verejnosti (webová stránka, podujatia, súťaže, ...) a dosiahnutými úspechmi.

1.2.2 Vyučovací proces

Hospitácie v rámci vyučovacieho procesu predstavujú ťažisko pedagogickej praxe. Študenti absolvujú tri hospitácie z každého aprobačného predmetu. Účelom hospitácií na vyučovaní je oboznámenie študenta so:

- štruktúrou a organizáciou vyučovania,
- učebným obsahom aprobačných predmetov (učebný plán, učebné osnovy, vzdelávacie štandardy),
- s metodikou vyučovania aprobačných predmetov,
- zvládaním bežných i záťažových pedagogických situácií.

1.2.3 Záujmová činnosť v záujmovom útvare

Súčasťou výchovno-vzdelávacej činnosti pedagóga v škole je aj organizácia záujmovej činnosti žiakov v záujmových útvaroch (krúžkoch). Študenti v rámci praxe absolvujú 2 hospitácie na činnosti krúžku príbuzného k študijnej aprobácii. Účelom hospitácií na záujmovej činnosti je oboznámenie študenta s:

- plánovaním záujmovej činnosti,
- princípmi organizácie záujmovej činnosti,
- metodikou vedenia záujmovej činnosti.

1.2.3 Záujmová činnosť v školskom klube detí

Školský klub detí patrí medzi školské výchovno-vzdelávacie zariadenia a obvykle je súčasťou školy. Zariadenie je určené pre žiakov 1. stupňa ZŠ v čase ranných hodín pred vyučovaním a v poobedňajších hodinách po skončení vyučovania. V zmysle platnej

legislatívy podľa vyhlášky MŠ SR č. 437/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov absolventi študijných programov učiteľstva akademických predmetov sú kvalifikovaní na vykonávanie odborných činností vychovávateľa v tomto zariadení. Študenti absolvujú v ŠKD jednu hospitáciu za účelom oboznámenia sa so:

- štruktúrou a organizáciou ŠKD,
- obsahovou náplňou činnosti v ŠKD,
- zásadami plánovania činností,
- príslušnou agendou,
- zásadami bezpečnosti, hygieny, psychohygieny.

1.3 Výstupy z praxe

Pokladom pre hodnotenie pedagogickej praxe sú tieto požadované výstupy:

- potvrdenie o absolvovaní praxe v plnom rozsahu,
- záznam z informačného stretnutia s vedením školy,
- protokoly z hospitácií na vyučovaní,
- protokol z hospitácií na záujmovej činnosti,
- protokol z hospitácie v ŠKD,
- návrh prípravy vyučovacej hodiny,
- návrh polročného časovo-tematického plánu pre záujmový útvar,
- návrh súboru 10 aktivít pre výchovno-vzdelávaciu činnosť s deťmi,
- záverečná analýza praxe.

Protokoly z hospitácií môžu byť vypracované spoločne. Návrh prípravy vyučovacej hodiny, časovo-tematický plán pre záujmový útvar, súbor aktivít pre výchovnú činnosť s deťmi, záverečná analýza praxe musia byť vypracované individuálne. Záznamy z praxe je možné odovzdať v tlačenej alebo elektronickej podobe.

2 ORGANIZÁCIA ČINNOSTI V ZÁKLADNEJ ŠKOLE

V základnej škole sa uskutočňuje výchovno-vzdelávací proces v rámci plnenia povinnej 10-ročnej školskej dochádzky žiakov, záujmová činnosť v záujmových útvaroch a oddychová, nenáročná záujmová činnosť a príprava na vyučovanie v školskom klube detí, pokiaľ je súčasťou školy.

Výchovno-vzdelávací proces sa uskutočňuje v plnoorganizovanej alebo neplnoorganizovanej škole. Neplnoorganizovaná škola je taká, v ktorej nie je možné z hľadiska počtu žiakov zriadiť všetky ročníky. Vyučovanie v neplnoorganizovanej škole prebieha na 1. stupni ZŠ v spojených ročníkoch. Z hľadiska zriaďovateľa rozlišujeme štátne, cirkevné a súkromné školy, ktoré v zmysle zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní poskytujú rovnocenné vzdelanie.

2.1 Poradné a samosprávne orgány školy

Súčasťou základnej školy sú poradné a samosprávne orgány, ktoré sa podieľajú na jej organizácii. Sú to:

- pedagogická rada,
- metodické orgány školy,
- rada školy,
- rada rodičov.

Pedagogickú radu tvoria všetci pedagogickí zamestnanci. Na rokovaní pedagogickej rady, napr. pri polročnej klasifikácii, sa zúčastňujú aj odborní zamestnanci. Plán činnosti pedagogickej rady schvaľuje riaditeľ pred začatím školského roka. Pedagogická rada prerokúva učebný plán, plán práce školy, školský poriadok a hodnotí výsledky výchovnej a vzdelávacej činnosti žiakov za každé klasifikačné obdobie a školský rok. Rokovania pedagogickej rady sa uskutočňujú minimálne 4-krát ročne.

Metodické orgány sa zriaďujú osobitne pre každý stupeň ZŠ. Metodické združenie na prvom stupni ZŠ je určené pre všetkých učiteľov prípravného až 4-tého ročníka. Na druhom stupni sa zriaďujú predmetové komisie pre príslušné alebo príbuzné vyučovacie predmety. Plán činnosti metodických orgánov schvaľuje riaditeľ školy.

Okrem pedagogických a odborných zamestnancov sa na rozhodovaní o chode školy podieľajú zákonní zástupcovia žiakov, rodičia. V **rade školy**, ktorú tvoria aj pedagogickí zamestnanci, zastupujú rodičia záujmy žiakov. Rada školy je samosprávnym orgánom,

činnosť ktorého vymedzuje vyhláška MŠ SR č. 291/2004 Z. z., ktorou sa určujú podrobnosti ustanovenia orgánov školskej samosprávy o ich zložení, o ich organizačnom a finančnom zabezpečení. Rada základnej školy môže mať najviac 11 členov, medzi ktorých nemôže patriť riaditeľ alebo zástupca školy. Členov rady školy volia osobitne pedagógovia a rodičia. Rada školy zasadá minimálne 4 krát ročne, podľa vopred určeného plánu. RŠ prejednáva materiálno-technické zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu, hodnotí jeho kvalitu, zaoberá sa aktuálnymi problémami školy atď. Plán práce rady školy a zápisnice z jednotlivých stretnutí sa zverejňujú na internetovej stránke školy.

Osobitným orgánom, prostredníctvom ktorého môžu rodičia presadzovať záujmy žiakov je **rada rodičov**. Na rokovaníach tohto orgánu sa rodičia oboznamujú s organizáciou činností v škole, s aktuálnym dianím, plánovanými podujatiami atď. Rodičia taktiež predkladajú návrhy na skvalitnenie materiálno-technického zabezpečenia výchovno-vzdelávacieho procesu, poukazujú na existujúce nedostatky a zapájajú sa do tvorby koncepčného zámeru školy. V niektorých školách rada rodičov zasadá jedenkrát mesačne. Jej prínos je najmä v spolupráci rodičov a pedagogických zamestnancov.

2.2 Štruktúra zamestnancov v škole

Organizáciu činnosti v škole zabezpečujú viacerí zamestnanci, ktorých môžeme zdeliť do troch skupín:

- pedagogickí zamestnanci,
- odborní zamestnanci,
- nepedagogickí zamestnanci.

Podrobnosti činnosti **pedagogických** a **odborných zamestnancov** určuje zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch. Podľa tohto zákona do skupiny pedagogických zamestnancov patrí:

- učiteľ,
- majster odbornej výchovy,
- vychovávateľ,
- pedagogický asistent,
- zahraničný lektor,
- tréner športovej školy, tréner športovej triedy,
- korepetítor.

Pedagogickí zamestnanci vykonávajú *priamu a nepriamu* pedagogickú činnosť. Priamou činnosťou sa rozumie vyučovanie, výchova, tréning, korepetícia (sprevádzanie na hudobnom nástroji – v základných umeleckých školách a konzervatóriách), asistencia pri výchove (asistent vychovávateľa) alebo vyučovaní (asistent učiteľa, majstra odbornej výchovy). Uskutočňuje sa podľa nariadenia vlády SR č. 422/2009 Z.z., *ktorým sa ustanovuje rozsah priamej vyučovacej činnosti a priamej výchovnej činnosti pedagogických zamestnancov*. Rozsah priamej vyučovacej činnosti učiteľa v ZŠ tvorí 23 vyučovacích hodín týždenne, čo predstavuje plný pracovný úväzok. Nepriamou činnosťou je administratívne zabezpečenie vyučovania (napr. vedenie povinnej dokumentácie), príprava a organizácia rodičovských združení, tvorba a údržba vyučovacích pomôcok, vyučovacej techniky a pod. Pedagogický zamestnanec môže vykonávať aj špecializovanú činnosť, napr. triedne učiteľstvo, výchovné poradenstvo, kariérové poradenstvo, vedenie predmetovej komisie, koordináciu prevencie a iné (pozri zákon č. 317/2009 Z. z.). Špecializované činnosti môžu vykonávať všetci pedagogickí zamestnanci okrem pedagogického asistenta, ktorý sa v súčasnosti uplatňuje najmä v základných školách v triedach s rómskymi žiakmi, pričom sa môže zameriavať aj na žiakov s postihnutím, pri ktorých môže pôsobiť aj na stredných školách. Podľa údajov Ústavu informácií a prognóz školstva (ďalej ÚIPŠ) k 15. 9. 2011 v ZŠ v SR pôsobilo 836 pedagogických asistentov. Pri vykonávaní špecializovanej činnosti sa pedagogickému zamestnancovi znižuje týždenný úväzok, napr. pri vykonávaní výchovného poradenstva v škole s počtom do 300 žiakov sa úväzok znižuje o 1 až 2 hodiny, pri počte do 600 žiakov sa úväzok znižuje o 2 až 3 hodiny a pri väčšom počte žiakov aj o 3 až 4 hodiny vyučovacej činnosti.

Popri pedagogických zamestnancoch v školách pôsobia **odborní zamestnanci**, ktorí majú špecifický vplyv na kvalitu výchovy a vzdelávania. Výrazné zmeny v štruktúre odborných zamestnancov priniesol zákon č. 245/2008 Z.z. *o výchove a vzdelávaní*, ktorý značne rozšíril dovedty existujúcu skupinu odborných zamestnancov. Pôsobenie nových odborných zamestnancov v škole súvisí s implementáciou *Národného programu výchovy a vzdelávania*, ktorý NR SR schválila v roku 2001. V súlade s týmto programom v škole majú byť poskytované pedagogické, psychologické, sociálne, informačné a technické služby, ktoré by mali tvoriť organickú súčasť výchovno-vzdelávacej sústavy. Podľa zákona č. 317/2009 Z. z. do skupiny odborných zamestnancov patrí:

- psychológ, školský psychológ,
- školský logopéd,
- špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, terénny špeciálny pedagóg,

- sociálny pedagóg,
- liečebný pedagóg.

Popis činnosti odborných zamestnancov je obsiahnutý v §§ 21 – 24 uvedeného zákona, preto sa na tomto mieste iba stručne zmienime o osobitostiach ich pôsobenia.

Najdlhšie z odborných zamestnancov pôsobí v škole **psychológ** či **školský psychológ**. Jeho pôsobenie bolo legislatívne umožnené od roku 1996. Podľa údajov ÚIPŠ SR v základných školách v k 15. 9. 2011 pôsobilo 105 školských psychológov. Psychológ uskutočňuje v škole orientačnú psychologickú diagnostiku, poradenstvo, psychoterapiu, prevenciu a intervenciu. Svoju činnosť realizuje individuálnou, skupinovú alebo hromadnou formou. Významnú úlohu v náplni jeho práce zohráva poradenstvo, ktoré môže byť zamerané na oblasť rodinných, partnerských a iných sociálnych vzťahov. Vzhľadom na to, že psychológ je často jediným odborným zamestnancom v škole, obsah jeho činností je v praxi oveľa širší. Učiteľ spolupracuje so školským psychológom pri riešení problémov žiakov, pri výskyte sociálno-patologických javov, napr. šikanovanie, agresivita a obvykle je prvou osobou, ktorá odporučí žiaka na orientačnú psychologickú diagnostiku. Učiteľ môže byť zároveň aj prijímateľom niektorých psychologických služieb (napr. výcviky, poradenstvo).

V súčasnosti sú v školách najpočetnejšie zastúpení **špeciálni pedagógovia**. Ich prítomnosť v školách si pred niekoľkými rokmi vyžiadala trend integrovaného vzdelávania žiakov s postihnutím v bežných školách. Títo žiaci boli vzdelávaní v špecializovaných triedach, ktoré sa nachádzali v oddelených častiach budov, v dôsledku čoho medzi nimi a intaktnými žiakmi nedochádzalo ku kontaktom, čo spôsobovalo ich segregáciu podobne ako v špeciálnych školách. Žiaci s postihnutím boli postupne zaraďovaní do bežných tried na princípe individuálnej integrácie, čo je v súčasnosti bežnou praxou. Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. do bežnej triedy môžu byť zaradení maximálne 3 žiaci s postihnutím, pričom sa za každého z nich znižuje celkový počet žiakov v triede o dvoch. Pre porovnanie, v ČR je možné do bežnej triedy zaradiť max. 5 žiakov s postihnutím bez zníženia celkového počtu žiakov. V súčasnosti sa u nás presadzuje trend inkluzívneho vzdelávania, podľa ktorého by sa deti s postihnutím mali vzdelávať v bežných školách v mieste svojho bydliska. SR sa zaviazala splniť tento cieľ v roku 2010 podpísaním konvencie OSN *O právach ľudí s postihnutím*.

Vzdelávanie žiakov s postihnutím v bežných školách má stúpajúcu tendenciu, a preto aj potreba špeciálneho pedagóga v škole je veľmi naliehavá. Tento fakt potvrdzujú aj údaje ÚIPŠ, podľa ktorých v základných školách pôsobilo 431 špeciálnych pedagógov (údaj k 15. 9. 2011). Špeciálny pedagóg v škole vykonáva špeciálnopedagogickú diagnostiku, individuálne, skupinové alebo hromadné poradenstvo a intervenciu u žiakov s mentálnym postihnutím,

sluchovým postihnutím, zrakovým postihnutím, telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami, u viacnásobne postihnutých, zdravotne oslabených a u žiakov s vývinovými poruchami a poruchami správania. Špeciálny pedagóg poskytuje poradenstvo žiakom, ich rodičom a pedagógom; usmerňuje učiteľa pri plánovaní a hodnotení výchovno-vzdelávacieho procesu.

Školský logopéd v rámci špeciálnopedagogickej činnosti pracuje so žiakmi s narušenou komunikačnou schopnosťou. Vykonáva logopedickú diagnostiku, poradenstvo a intervenciu.

Obdobne pôsobí v škole **liečebný pedagóg**, ktorý sa zameriava na žiakov s poruchami vývinu, správania, s ohrozeným psychickým, emocionálnym alebo sociálnym vývinom. Liečebný pedagóg poskytuje terapeutickú pomoc a poradenstvo žiakom, ich rodičom a pedagogickým zamestnancom. Vykonáva odborné činnosti spojené s reedukáciou porúch správania. Podľa oficiálnych štatistík liečební pedagógovia v základných školách zatiaľ nepracujú.

Činnosť **sociálneho pedagóga** v škole súvisí s nárastom sociálnopatologických javov v spoločnosti a ich výskytom u žiakov v školskom prostredí. Sociálny pedagóg vykonáva odborné činnosti v oblasti prevencie, intervencie a poradenstva pre žiakov ohrozených sociálno-patologickými javmi, zo sociálne zvýhodneného prostredia, drogovu závislých alebo inak znevýhodnených žiakov. Medzi jeho úlohy patrí sociálna výchova, podpora prosociálneho, etického správania, osvetová a expertízna činnosť. Sociálny pedagóg vykonáva sociálno-pedagogickú diagnostiku prostredia a vzťahov žiakov v triedach. Učiteľ spolupracuje so sociálnym pedagógom pri výskyte sociálnopatologických javov u žiakov a pri plánovaní preventívnych činností. V súčasnosti v základných školách pôsobí iba niekoľko sociálnych pedagógov.

Popri pedagogických a odborných zamestnancoch chod školy zabezpečujú nepedagogickí zamestnanci v oblasti administratívy (napr. účtovníčka, ekonómka, hospodárka, sekretárka), stravovacích služieb (kuchári, personál v bufete), servisných služieb (školník, upratovačka) a ďalších oblastí v závislosti od zamerania konkrétnej školy.

2.3 Legislatívne predpisy

Organizáciu činnosti v základnej škole určujú legislatívne predpisy Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR vo forme zákonov, vyhlášok, nariadení a rezortných smerníc. Základný legislatívny rámec činností základnej školy tvorí:

- zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon),

- vyhláška MŠ SR č. 320/2008 Z. z. o základnej škole v znení vyhlášky č. 224/2011 Z. z.,
- metodický pokyn MŠ SR č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy.

Širší legislatívny rámec školy ako verejnej inštitúcie tvoria osobitné vyhlášky, zákony, nariadenia a predpisy presahujúce pôsobnosť MŠ SR týkajúce sa organizačných, ekonomických, administratívnych a iných záležitostí (napr. normy a podmienky stravovania žiakov a pedagógov, podmienky hygieny a bezpečnosti atď.).

Zákon o výchove a vzdelávaní je komplexný dokument, ktorý určuje ciele a systém výchovy a vzdelávania v SR, stupne vzdelania podľa medzinárodnej klasifikácie UNESCO, podmienky výchovy a vzdelávania (napr. počty žiakov v triedach), formy organizácie, hodnotenia a klasifikácie výchovy a vzdelávania a iné. Vyhláška o základnej škole obsahuje podrobné usmernenia na organizáciu pedagogických a odborných činností v škole, vymedzuje pravidlá správania žiakov, opatrenia vo výchove, dokumentáciu školy, organizáciu výletov, exkurzií a pod. Metodický pokyn MŠ SR č. 22/2011 konkretizuje podmienky a spôsoby hodnotenia žiackych výkonov, prospechu a správania žiakov v základnej škole, určuje postup pri opravných a komisionálnych skúškach a obsahuje kritériá hodnotenia žiackych výkonov podľa klasifikačných stupňov.

Zo zákona o výchove a vzdelávaní pre školy vyplýva povinnosť riadiť sa **štátnym vzdelávacím programom** a vytvoriť si vlastný **školský vzdelávací program**. Štátny vzdelávací program vymedzuje povinný obsah výchovy a vzdelávania žiakov v škole pre nadobudnutie kompetencií uvedených v zákone (napr. komunikačné kompetencie, v oblasti využívania informačno-komunikačných technológií, matematickej gramotnosti, kompetencie v oblasti technických a prírodných vied, sociálne, občianske, kultúrne a ďalšie kompetencie). Štátny vzdelávací program je určený pre konkrétny stupeň vzdelávania (napr. ISCED 1, ISCED 2) a obsahuje vzdelávacie oblasti, štandardy a rámcové učebné plány. Štátny vzdelávací program okrem iného vymedzuje ciele, podmienky a personálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania. Na základe štátneho vzdelávacieho programu si škola vytvára vlastný vzdelávací program, ktorý odráža špecifiká regiónu, tradície a zameranie školy. Tieto osobitosti škola vyjadruje prostredníctvom vlastných cieľov výchovy a vzdelávania, ďalej vlastným zameraním, učebnými osnovami a učebným plánom, ktoré musia byť v súlade so štátnym vzdelávacím programom a zákonom o výchove a vzdelávaní. Súlad predpisov a školského vzdelávacieho programu kontroluje Štátna školská inšpekcia. Autonomnosť škôl pri tvorbe školského vzdelávacieho programu sa prejavuje tak, že v učebnom pláne môžu zvýšiť počet hodín v profilovanom predmete, pridať nový predmet napr. regionálnu výchovu,

rozšíriť učebné osnovy o profilové, regionálne či prierezové témy a iné. Školský vzdelávací program je základným dokumentom školy, podľa ktorého sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie. Vydáva ho riaditeľ po prerokovaní v pedagogickej rade a rade školy (pozri podkapitola 3.2).

Okrem uvedenej legislatívy záväzným dokumentom pre školy sú pedagogicko-organizačné pokyny (POP), ktoré vydáva MŠ SR pre konkrétny školský rok. POP určujú organizáciu školského roka, usmernenia na plánovanie výchovno-vzdelávacích činností, využívanie školských učebníc, kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov a iné.

2.4 Školská dokumentácia

V škole sú vedené dva druhy dokumentácie: **pedagogická** a **súvisiaca s riadením**. Pedagogická dokumentácia sa viaže na *obsah výchovy a vzdelávania*, ktorý je konkretizovaný v školskom vzdelávacom programe (učebný plán, učebné osnovy, vzdelávacie štandardy, časovo-tematické plány), na *evidenciu výchovy a vzdelávania* (triedna kniha, triedny výkaz, katalógový list žiaka, osobný spis žiaka), na *organizáciu výchovy a vzdelávania* (školský poriadok, plán výchovno-vzdelávacej činnosti).

Podľa vyhlášky č. 320/2008 Z. z. o základnej škole pedagogickú dokumentáciu súvisiacu s riadením základnej školy tvorí:

- rozvrh hodín školy a jednotlivých tried,
- zápisnice z rokovania metodického združenia, predmetových komisií a výchovnej komisie,
- dokumentácia o voliteľných predmetoch a záujmovej činnosti,
- vedenie agendy spojenej s organizovaním školských výletov a exkurzií, lyžiarskych a plaveckých výcvikov, školy v prírode a ďalších aktivít,
- ročný plán kontrolnej činnosti riaditeľa a zástupcu riaditeľa,
- zápisnice o inšpekciách a iných kontrolách, sťažnosti, petície,
- prehľad o použití finančných prostriedkov určených na potreby školy a výchovno-vzdelávacieho procesu poskytnutých zriaďovateľom, sponzorských a iných darov,
- prehľad o rozsahu vyučovacej a výchovnej činnosti zamestnancov a odbornej spôsobilosti učiteľov a vychovávateľov školských klubov detí,
- prehľad o ďalšom vzdelávaní pedagogických a nepedagogických zamestnancov,
- evidencia pracovného času zamestnancov školy,

- pracovný poriadok zamestnancov,
- evidencia školských úrazov žiakov,
- evidencia sťažností,
- kolektívna zmluva.

Okrem uvedenej dokumentácie podľa zákona č. 254/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní škola eviduje aj dokumenty súvisiace s výchovou a vzdelávaním žiakov s postihnutím v bežných triedach. Ide o návrh na prijatie žiaka s postihnutím do ZŠ, správa zo psychologického alebo špeciálnopedagogického vyšetrenia a individuálny výchovno-vzdelávací program žiaka.

Škola vypracúva každý rok hodnotiacu správu o výchovno-vzdelávacej činnosti, ktorá je súčasťou povinnej dokumentácie. Náležitosti ročnej hodnotiacej správy určuje vyhláška č. 9/2006 Z. z. o štruktúre a obsahu správ výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach škôl a školských zariadení. Okrem štatistických údajov o žiakoch, o pedagogických a odborných zamestnancoch správa obsahuje údaje o aktivitách a prezentácii školy na verejnosti, popis projektov, do ktorých je škola zapojená, poukazuje na úspešnosť žiakov pri príprave na ďalšie štúdium, približuje oblasti výchovno-vzdelávacej činnosti, v ktorých je škola úspešná, v ktorých sú nedostatky atď. Súčasťou hodnotiacej správy sú aj údaje o finančnom a hmotnom zabezpečení výchovno-vzdelávacej činnosti školy. Informácie o činnosti školy za konkrétny školský rok sa zverejňujú na internetovej stránke školy a sú vhodným prostriedkom externej evaluácie.

2.5 Spolupráca školy s inštitúciami a subjektmi

Škola ako článok výchovno-vzdelávacieho systému spolupracuje s inštitúciami a zariadeniami v rámci pôsobnosti MŠ SR. Miera spolupráce závisí od špecifik školy a osobitostí žiakov. Najčastejšie škola spolupracuje so zariadeniami výchovného poradenstva a prevencie, t.j. s centrom pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie alebo centrom špeciálnopedagogického poradenstva. Škola využíva služby týchto zariadení pri pedagogicko-psychologickej alebo špeciálnopedagogickej diagnostike žiaka, poradenstve a terapii. Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva realizujú v školách aj rozmanité preventívne programy, ako napr. *Každý ukrýva poklad*, *Cesta k emocionálnej zrelosti*, peer (rovesnícke) programy alebo programy zamerané na voľbu povolania. Ak škola vzdeláva žiakov s postihnutím a nezamestnáva špeciálneho pedagóga, spolupráca so zariadením výchovného poradenstva a prevencie je nevyhnutná.

Pri organizácii záujmovej činnosti a olympiád škola najčastejšie spolupracuje s centrom voľného času (ďalej CVČ). Spolupráca prebieha na úrovni mesta, keď je do príležitostných podujatí, napr. súťaží, turnajov zapojený väčší počet škôl, a na úrovni školy, keď sa podujatie uskutočňuje v prostredí školy, napr. tvorivé dielne pre žiakov, workshopy a pod. Okrem CVČ škola v oblasti výchovy v čase mimo vyučovania spolupracuje s občianskymi združeniami (napr. *Slovenský rybársky zväz* pri vedení rybárskeho krúžku), odborníkmi a osobnosťami z kultúrneho a spoločenského života (napr. spisovateľmi pri vedení literárneho krúžku, žurnalistami pri vedení mediálneho krúžku a pod.). Podobne spolupracuje s knižnicou a inými kultúrnymi inštitúciami (galéria, múzeum, divadlo).

V rámci prevencie sociálnopatologických javov škola spolupracuje s koordinátormi kriminality z mestskej polície, ktorí realizujú v školách projekt *Správaj sa normálne*. Súčasťou preventívnych aktivít sú odborné prednášky na aktuálne témy (napr. prevencia šikanovania, násilia, kriminality, obchodovania s ľuďmi, prevencia látkových a nelátkových závislostí atď.), ktoré sa v niektorých školách realizujú aj pre rodičov žiakov.

Škola úzko spolupracuje s oddelením sociálnoprávnej ochrany detí pri úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Škola je povinná nahlasovať sociálnym kurátorom mená žiakov, u ktorých evidujú nadmerný počet vynechaných neospravedlnených vyučovacích hodín. Sociálni kurátori následne so žiakom a jeho zákonnými zástupcami vykonávajú pohovor, určujú plán sociálnej práce a pri nerešpektovaní dohodnutých postupov môžu navrhnúť pre žiaka výchovné opatrenie, ktoré sa vykonáva v špecializovanom zariadení, napr. diagnostickom centre. Škola spolupracuje s oddelením sociálnoprávnej ochrany aj pri riešení kriminality a závislostí u žiakov, ktorí môžu byť dočasne umiestnení do reedukačných a resocializačných zariadení alebo do liečebno-výchovného sanatória na základe rozhodnutia súdu alebo na podnet zákonných zástupcov.

Okrem spomenutých zariadení a inštitúcií škola spolupracuje so zriaďovateľom, s ďalšími subjektmi v závislosti od participácie v projektoch, potrieb a špecifik školy. V oblasti vzdelávania zamestnancov spolupracuje s metodicko-pedagogickým centrom.

3 VYUČOVACÍ PROCES

Vyučovací proces je systém účelne definovaných prvkov súboru, medzi ktorými existujú určité vzťahy. Základnými komponentmi vyučovacieho procesu sú žiak, učiteľ a učivo (Kalhoust, Z., Obst, O. a kol., 2002).

Podľa Z. Petrovej (2010) je žiak kultúrne menej kompetentný jedinec, ktorý si prostredníctvom inštitúcie školy osvojuje oficiálny pohľad na svet. Škola prispieva k rozvoju jeho poznania a poznávacích schopností, čím ho pripravuje na život v spoločnosti. Učiteľ je kultúrne kompetentný jedinec, ktorý je odborne pripravený na to, aby v čo najefektívnejšej podobe prostredníctvom výchovno-vzdelávacieho procesu sprostredkoval základné prvky a hodnoty kultúry. Učivo predstavuje základný výchovno-vzdelávací obsah, ktorý vznikol ako výsledok výberu a didaktickej redukcie obsahov kľúčových na zachovanie a rozvoj spoločenského poznania a rozvoj osobnosti žiaka. Učivo má pre školy záväzný charakter.

3.1 Učivo a jeho štruktúra

Učivo chápeme ako obsah vzdelávania. Tvoria ho tieto zložky: vedomosti, zručnosti a návyky, hodnotová orientácia, záujmy žiaka, presvedčenie a postoje. Podľa H. Veverkovej (In Kalhoust, Z., Obst, O., 2002) tvoria vedomosti podstatnú časť učiva. V rámci vyučovania by učiteľ mal sledovať, akými vedomosťami žiaci disponujú a ako ich dokážu uplatniť v situáciách „praktického života“ a či sú schopní aplikovať vedomosti aj v mimoškolskom prostredí, t.j. v reálnom živote. Táto schopnosť prenosu poznatkov do nových situácií závisí nielen od toho, či si žiak dané vedomosti zapamätá, ale aj od toho, či pochopí ich štruktúru – či je schopný jednotlivé fakty zovšeobecňovať prostredníctvom pojmov a vysvetľovať vzťahy medzi nimi pomocou princípov. Schopnosť prechádzať od konkrétnych faktov k pojmovému mysleniu je príznačná pre vedecké myslenie a mala by byť záväzným cieľom vzdelávania žiakov.

3.1.1 Kurikulum

Škola a jej obsah sú súčasťou života človeka v spoločnosti. Podľa E. Walterovej (1994) podoba, vlastnosti a hodnoty kurikula reflektujú zámery a smerovanie spoločnosti, ktorá má svoje vízie, ciele, potreby a požiadavky na vzdelávanie ďalšej generácie. Kurikulum dáva odpoveď na sedem základných otázok *prečo, koho, čo, kedy, ako, za akých podmienok, s akými očakávanými efektmi vzdelávať* (bližšie Walterová, 1994, s. 53).

UNESCO (In Kalhoust, Z., Obst, O., a kol. 2002) vymedzuje kurikulum ako: vzdelávací projekt určujúci:

1. zámery, ciele a konkrétne úlohy vzdelávacieho pôsobenia,
2. metódy, prostriedky a aktivity na dosiahnutie tohto cieľa,
3. spôsoby a nástroje požadované na zhodnotenie úspešnosti vzdelávacieho pôsobenia.“

Výchova a vzdelávanie sa uskutočňuje podľa výchovno-vzdelávacích programov (pozri zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní).

3.2 Štátny a školský vzdelávací program

Štátne vzdelávacie programy vymedzujú povinný obsah výchovy a vzdelávania v školách. Štátny (celonárodný) vzdelávací program (ŠVP) je podľa školského zákona hierarchicky najvyšší cieľovoprogramový projekt vzdelania, ktorý zahŕňa:

- rámcový model absolventa,
- rámcový učebný plán školského stupňa,
- rámcové učebné osnovy.

Predstavuje prvú rámcovú úroveň dvojúrovňového participatívneho modelu riadenia škôl. Vyjadruje hlavné princípy a ciele vzdelanostnej politiky štátu, ako aj demokratické a humanistické hodnoty, na ktorých je národné vzdelávanie založené. Je záväzným dokumentom na vytvorenie vzdelávacieho programu školy, v ktorom sa zohľadňujú špecifické podmienky a potreby regiónu. Pre 2. stupeň základnej školy je záväzný štátny vzdelávací program ISCED- 2 (program v plnom znení je dostupný na stránke *Štátneho pedagogického ústavu*).

Školský vzdelávací program je základným dokumentom školy, podľa ktorého sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie v konkrétnej škole. Školský vzdelávací program musí byť vypracovaný v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania a v súlade s príslušným štátnym vzdelávacím programom (pozri zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní).

V školskom vzdelávacom programe je napĺňaný voliteľný obsah vzdelávania, ktorý predstavuje druhú úroveň participatívneho modelu riadenia. Poskytuje školám možnosť profilovať sa a vychádzať v ústrety potrebám a záujmom žiakov.

V rámci výchovy a vzdelávania na úrovni sekundárneho vzdelávania by mal žiak získať kompetencie (spôsobilosti), ktoré zahŕňajú komplex vedomostí a znalostí, spôsobilostí a hodnotových postojov umožňujúcich jednotlivcovi poznávať, účinne konať, hodnotiť, dorozumievať sa, začleniť sa do spoločenských vzťahov a osobnostne sa rozvíjať – zjednodušene ide o spôsobilosť uplatniť svoje vzdelanie v pracovnom, občianskom, rodinnom a osobnom živote. Ide o kompetencie (spôsobilosti) v týchto oblastiach:

- kompetencia k celoživotnému učeniu sa;

- sociálne a personálne kompetencie,
- komunikačné kompetencie,
- kompetencie uplatňovať základy matematického myslenia a základné schopnosti poznávať v oblasti vedy a techniky,
- kompetencie v oblasti informačných a komunikačných technológií,
- kompetencia riešiť problémy,
- občianske kompetencie,
- pracovné kompetencie,
- kompetencie smerujúce k iniciatívnosti a podnikavosti,
- kompetencie vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry (Štátny vzdelávací program pre 2. stupeň základnej školy v Slovenskej republike ISCED 2 – nižšie sekundárne vzdelávanie).

3.2.1 Vzdelávacie oblasti a prierezové témy

Hlavným cieľom nižšieho sekundárneho vzdelávania je podľa ŠVP, aby žiaci nadobudli:

- primerane veku rozvinuté kľúčové spôsobilosti (kompetencie), zmysluplné základné vedomosti a znalosti a vypestovaný základ záujmu o celoživotné učenie sa,
- jasné povedomie národného a svetového kultúrneho dedičstva,
- záujem a potrebu zmysluplnej aktivity a tvorivosti.

Zámermi nižšieho sekundárneho vzdelávania sú podľa ŠVP tieto očakávania od žiaka:

- osvojiť si základ všeobecného vzdelania poskytovaného školou,
- mať záujem a potrebu učiť sa aj mimo školy,
- osvojiť si a využívať efektívne stratégie učenia sa,
- nadobudnúť primeranú úroveň komunikačných spôsobilostí a spolupráce,
- mať rešpekt k druhým a zodpovedný vzťah k sebe a svojmu zdraviu.

Obsah vyššieho sekundárneho vzdelávania je rozdelený do 8 vzdelávacích oblastí, ktoré vychádzajú z definovania obsahu vzdelávania a kľúčových kompetencií. Majú nadpredmetový charakter. Ide o tieto oblasti:

- jazyk a komunikácia
- matematika a práca s informáciami

- človek a príroda
- človek a spoločnosť
- človek a hodnoty
- človek a svet práce
- umenie a kultúra
- zdravie a pohyb

Povinnou súčasťou obsahu vzdelávania sú prierezové témy, ktoré sa prelínajú cez vzdelávacie oblasti. Prierezové témy sa uplatňujú ako integrovaná súčasť vzdelávacieho obsahu oblastí vzdelávania a vhodných vyučovacích predmetov alebo ako samostatný učebný predmet (pri profilácii školy). Vhodná je aj forma projektu alebo kurzu v rozsahu počtu hodín, ktoré sú pridelené téme. K prierezovým témam patrí:

- osobnostný a sociálny rozvoj,
- environmentálna výchova,
- mediálna výchova,
- dopravná výchova – výchova k bezpečnosti v cestnej premávke,
- ochrana života a zdravia,
- tvorba projektu a prezentačné zručnosti.

Vzdelávacie oblasti predstavujú okruhy problematiky, ktorá je vyčlenená z celkového obsahu vzdelávania, ktorá je v ŠVP rozčlenená do vybraných učebných predmetov. V rámci tvorby školského vzdelávacieho programu si môže škola do jednotlivých vzdelávacích oblastí doplniť ďalšie predmety. Obsah konkrétnych oblastí je bližšie charakterizovaný v ŠVP.

3.2.2 Vzdelávacie štandardy

Vzdelávacie štandardy podľa ŠVP predstavujú ďalší stupeň konkretizácie obsahu vzdelávania. Predstavujú súbor požiadaviek, ku ktorým majú žiaci dospieť. Jednotlivé požiadavky majú podobu výstupu z témy, z ročníka alebo z celého stupňa podľa charakteru predmetu. **Vzdelávací štandard** sa skladá z dvoch častí: **obsahový** štandard a **výkonový** štandard.

Obsahový štandard určuje minimálny obsah vzdelávania. Jeho hlavným cieľom je zjednocovať, koordinovať resp. zabezpečovať kompatibilitu minimálneho obsahu vzdelávania na všetkých školách. Obsahovú časť tvorí učivo, ktoré so môžu osvojiť všetci žiaci. Učivo je formulované v štyroch kategóriách:

- *faktuálne poznatky* – základný prvok poznania, ktorý žiaci musia vedieť, aby boli oboznámení s určitou disciplínou poznania alebo aby v nej mohli riešiť vedné problémy,
- *konceptuálne poznatky* – vzájomné vzťahy medzi poznatkami.
- *procedurálne poznatky* – ako niečo urobiť, metódy skúmania,
- *metakognitívne poznatky* – kognície vo všeobecnosti.

Výkonový štandard určuje, na akej úrovni má žiak dané učivo ovládať. Je formulovaný v podobe operacionalizovaných cieľov, čo znamená, že je uvádzaný aktívnymi slovesami, ktoré zároveň vyjadrujú úroveň osvojenia. Jednotlivé úrovne výstupov sú zamerané na kompetencie – t.j. kombináciu vedomostí, zručností a schopností. Jednotlivé úrovne sledujú rozvíjanie poznávacích schopností spoznať alebo si znovu vybaviť informácie z dlhodobej pamäte, porozumieť a konštruovať pojmy, aplikovať, analyzovať, vyhodnocovať a schopnosť tvoriť.

Vzdelávacie štandardy jednotlivých predmetov sú súčasťou školského vzdelávacieho programu a predstavujú východisko na tvorbu časovo-tematických plánov jednotlivých vyučovacích predmetov.¹

3.3 Vyučovacie ciele

Vyučovací cieľ predstavuje základnú pedagogickú kategóriu, ktorá určuje a ovplyvňuje vyučovací proces. Podľa Z. Kalhousa (In Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 274) vyučovací cieľ chápeme ako: „...predstavu o kvalitatívnych a kvantitatívnych zmenách u jednotlivých žiakov v oblasti kognitívnej, afektívnej a psychomotorickej, ktoré majú byť dosiahnuté v stanovenom čase v procese vyučovania.“ Z. Kalhous upozorňuje, že pri stanovení vyučovacích cieľov treba zohľadňovať charakter učiva a výsledky pedagogickej diagnostiky triedy. Vyučovacie ciele treba členiť na kognitívne (vzdelávacie), afektívne (postojové) a psychomotorické (výcvikové). Takto formulované ciele pomôžu učiteľovi utvoriť si konkrétnu a presnú predstavu o tom, čo má vo vyučovaní u žiakov dosiahnuť (následne môže zvoliť efektívne metódy, formy a prostriedky) a zároveň sú meradlom pri zisťovaní a hodnotení výkonov žiakov. Medzi základné požiadavky na formuláciu vyučovacích cieľov patrí:

- komplexnosť,
- konzistentnosť (súdržnosť),

¹ Školský zákon ukladá riaditeľovi školy povinnosť zverejniť školský vzdelávací program na webovej stránke školy.

- kontrolovateľnosť,
- primeranosť.

Pri stanovovaní výučbových cieľov je potrebné poznať taxonómiu cieľov (v kognitívnej oblasti), ktorá podľa Z. Kalhousa a O. Obsta a kol. (2002) predstavuje cenný nástroj v práci učiteľa. Vychádza z pedagogických a psychologických požiadaviek na zámernú riadenú kognitívnu činnosť žiakov vo vyučovaní. Má prísne radenú logickú štruktúru a je zameraná na priamu kognitívnu činnosť žiakov, štruktúruje ju a vytvára z nej hierarchicky usporiadaný systém. Slúži nielen ako nástroj na logické prepojenie učiva a činnosti žiakov, ale poskytuje spätnú väzbu o úrovni, na ktorej žiak zvládol úlohu. Je zameraná individualisticky, iba na jednu (kognitívnu) zložku osobnosti žiaka.

Skladá sa zo šiestich hierarchicky usporiadaných kategórií cieľov označených ako:

1. vedomosť (zapamätanie) - vyžaduje od žiakov iba znovuzpoznanie informácie, vybavenie poznatkov, ich reprodukcia, nie ich priame využitie. Na formuláciu cieľov používame slovesá typu: definovať, doplniť, opakovať, pomenovať, popísať, priradiť, zoradiť, reprodukovať, vybrať, vysvetliť, určiť a pod.
2. porozumenie – žiak má preukázať pochopenie učiva a schopnosť použiť vedomosť. Typické slovesá na formuláciu cieľov sú: dokázať, ináč formulovať, uviesť príklad, interpretovať, objasniť, vysvetliť, odhadnúť, opraviť, preložiť, vypočítať, skontrolovať, zmeniť a pod.
3. aplikácia – predstavuje transfer učenia do situácií, ktoré sú pre žiaka nové (problémové). Ide o slovesá: aplikovať, demonštrovať, diskutovať, interpretovať údaje a vzťahy, načrtnúť, navrhnuť, plánovať, použiť, dokázať, riešiť, uviesť vzťah medzi ..., usporiadať, vyčíslit', vyskúšať a pod.
4. analýza – predstavuje schopnosť rozložiť celok na prvky alebo časti tak, aby boli objasnené vzťahy, prvkov alebo častí, ale aj celkové usporiadanie myšlienok obsahnutých v rozdelení. Typické slovesá sú: analyzovať, nájsť princíp usporiadania, urobiť rozbor, rozhodnúť, rozlíšiť, rozdeliť, špecifikovať, a i.
5. syntéza - predstavuje schopnosť žiaka skladať prvky a časti do celku. Kombináciou prvkov a častí vzniká štruktúra, ktorá predtým neexistovala. Typické slovesá: kategorizovať, klasifikovať, syntetizovať, kombinovať, skladať, modifikovať, napísať správu, navrhnuť, organizovať, zhrnúť, vyvodiť všeobecné závery.
6. hodnotenie – ide o žiakovu potrebu a schopnosť posúdiť hodnotu myšlienok, dokumentov, výtvorov, metód, spôsobov riešenia a pod., z hľadiska nejakého účelu, príp. kritériá, normy. Týmto sa najvyššia kategória kognitívnych cieľov stáva

spojovacím článkom s oblasťou afektívnych cieľov, kde dôležitú úlohu hrajú hodnoty. Typy sloviac: argumentovať, obhájiť, oceniť, oponovať, podporiť, porovnať, posúdiť, preveriť, prehodnotiť, porovnať s normou, vybrať, vyvrátiť, uviesť klady a zápory, zdôvodniť, zhodnotiť a pod. (Kalhous, Obst, 2002).

Táto taxonómia nás vedie k premýšľaniu o tom, čo má žiak vedieť, a zároveň predstavuje kritérium pre kontrolu splnenia cieľa. Na úspešné splnenie vyučovacích cieľov má významný vplyv výber metód, foriem a prostriedkov vyučovania.

3.4 Vyučovacie metódy a prostriedky

Vyučovacie metódy patria spolu s vyučovacími cieľmi k základným pedagogickým kategóriám. Kým vyučovacie ciele sledujú obsahovú oblasť vyučovania, metódy, formy a prostriedky môžeme zaradiť do oblasti procesualnej, t.j. určujúcej a popisujúcej postupy a podmienky, za akých sa vyučovacie ciele naplňajú.

J. Maňák (1990) charakterizuje vyučovaciu metódu ako koordinovaný systém vyučovacích činností učiteľa a učebných aktivít žiaka, ktorý je zameraný na dosiahnutie učiteľom stanovených a žiakmi akceptovaných vyučovacích cieľov. Z uvedeného vyplýva, že ide o istú formu spolupráce, pri ktorej učiteľ akceptuje pedagogické, sociálne a somatické individuálne osobitosti žiaka (Kalhous, In Kalhous, Obst a kol., 2002).

V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s rôznymi klasifikáciami vyučovacích metód. Z hľadiska aktuálneho zamerania potrieb školskej didaktiky sa ako vhodná javí klasifikácia od I. J. Lerner (1986), ktorý uvádza päť základných vyučovacích metód:

1. *Informačno-receptívna metóda* – podstatu metódy tvorí prezentácia poznatkov učiteľom a ich uvedoméle vnímanie a zapamätávanie žiakom. Realizuje sa vo forme výkladu, vysvetľovania, popisu, ilustrácie a tlačeného textu (učebnice, pracovné zošity), učebných pomôcok, pokusov, sledovaním videoprogramov, filmov a pod.

2. *Reproduktívna metóda* - jej didaktická podstata spočíva v tom, že učiteľ konštruuje systém učebných úloh pre činnosť, s ktorou je žiak oboznámený prostredníctvom informačno-receptívnej metódy. Môže sa realizovať vo forme ústnej reprodukcie, opakovacím rozhovorom, čítaním, písaním, riešením praktických úloh, napodobovaním jazykových modelov, čítaním máp, rysovaním, a pod.

3. *Metóda problémového výkladu* – jej podstata spočíva v tom, že učiteľ určí žiakom určitý problém, t.j. takú úlohu, na ktorú žiaci nepoznajú odpoveď a musia sa k nej dopracovať na základe osobných aktivít a učiteľovej pomoci.²

4. *Heuristická metóda* – úzko súvisí s metódou problémového výkladu. Pri jej aplikácii učiteľ zámerne konštruje úlohy tak, aby žiaci zaznamenali určitý rozpor, nezgodu, aby navrhovali samostatné riešenia. Učiteľ postupne vytyčuje čiastkové problémy, formuluje protiklady, upozorňuje na konfliktné situácie, sám alebo spoločne so žiakmi určuje jednotlivé kroky riešenia problému. Podmienkou funkčnosti metódy je rovnováha medzi aktivitou učiteľa a žiaka.

5. *Výskumná metóda* – predpokladá u žiakov solídne vedomosti a zručnosti, zvnútornenie rôznych algoritmov a postupov, eventuálne aj schopnosť vzájomnej odbornej komunikácie. Činnosť učiteľa spočíva vo formulácii učebných úloh tak, aby u žiakov zabezpečovali komplexnú tvorivú aplikáciu vedomostí, praktických skúseností, vrátane samostatného výberu algoritmu rôznych riešení. Táto metóda patrí k najnáročnejším. Vyžaduje si dobrú prípravu učiteľa a vysokú mieru aktivity žiakov.

J. Maňák (1990) kategorizoval vyučovacie metódy do určitých skupín podľa jednotlivých aspektov:

I. Didaktický aspekt:

- slovné metódy (monologické, dialogické, metódy práce s knihou a i.),
- demonštračné metódy (pozorovanie, praktická ukážka, demonštrácia, projekcia),
- metódy praktických činností (nácvik pohybových a pracovných zručností, laboratórne práce, pracovné činnosti, grafické a výtvarné činnosti).

II. Psychologický aspekt:

- výkladové metódy,
- metódy samostatnej práce,
- bádateľské a výskumné metódy.

III. Logický aspekt:

- porovnávacie metódy,
- indukívne metódy,
- deduktívne metódy,

² Riešenie problému má isté fázy, ktoré vytvárajú algoritmus riešenia problému:

- objasnenie podstaty problému a určenie neznámych veličín,
- rozbor problému, hľadanie a štúdium dostupných argumentov a informácií potrebných pre riešenie problému,
- vytýčenie možného postupu riešenia a hľadanie možných variantov,
- výber najpravdepodobnejšieho spôsobu riešenia problému a jeho postupná realizácia,
- overenie realizovaného riešenia, jeho verifikácia, prípadne obmena riešenia.

- analyticko-syntetické metódy.

IV. *Varianty metód z hľadiska fázy vyučovania:*

- motivačné,
- expozičné,
- fixačné,
- diagnostické,
- aplikačné.

V. *Organizačný aspekt: varianty metód z hľadiska vyučovacích foriem a prostriedkov:*

- kombinácia metód s vyučovacími formami,
- kombinácia metód s učebnými pomôckami.

Vo vyučovacom procese majú významné miesto didaktické prostriedky. K najčastejšie využívaným podľa Z. Kalhousa (Kalhous, Obst a kol., 2002) patria učebné pomôcky (originálne predmety a reálne skutočnosti, modely, zobrazenia a záznamy, textové pomôcky, programy prezentované didaktickou technikou, špeciálne pomôcky), technické vyučovacie prostriedky (audítívna technika, vizuálna technika, audiovizuálna technika, riadiaca a hodnotiacia technika), technika (kopírovacie stroje, fotoaparáty, počítače databázové systémy, rozhlasové štúdiá, a pod.), vybavenie učiteľa a žiaka (písacie potreby, kresliace a rysovacie potreby, kalkulačky, cvičebné úbory a pod.).

3.5 Vyučovacia hodina

Vyučovacia hodina predstavuje základnú organizačnú formu vyučovania. V tradičnom školskom systéme je najviac využívanou organizačnou jednotkou s určeným trvaním 45 minút. V alternatívnych vzdelávacích systémoch a moderných vyučovacích koncepciách vyučovacia jednotka má odlišné trvanie a štruktúru. Podľa M. Ficulú (2005) sa vyučovacia hodina vyznačuje tým, že:

- na rozdiel od iných foriem organizácie vyučovania má pravidelný charakter, čo zabezpečuje systematické osvojenie vedomostí, zručností a návykov u žiakov;
- vyučovanie je pre žiakov povinné, a preto si osvojujú poznatky v časovom horizonte v logickej postupnosti;
- je flexibilnou formou organizácie vzdelávania, ktorá umožňuje využitie rôznych vyučovacích metód, organizáciu frontálnej, skupinovej a individuálnej činnosti žiakov;
- spoločná činnosť učiteľa a žiakov a taktiež komunikácia stálej početnej skupiny vytvára podmienky na utuženie kolektívu žiakov;

- podporuje formovanie poznávacích schopností a kognitívny vývin žiakov.

Vyučovacia hodina má obvykle nasledovnú štruktúru:

- organizačná časť,
- kontrola domácej úlohy,
- opakovanie učiva (môže i nemusí byť spojené s hodnotením),
- vytváranie nových vedomostí, zručností a návykov,
- opakovanie a upevňovanie nového učiva (viacerými metódami a v nových zmenených situáciách),
- uloženie domácej úlohy,
- krátke zhodnotenie práce,
- záver vyučovacej hodiny (Petlák, 2004).

Vyučovacia hodina s takouto štruktúrou sa nazýva klasická, zmiešaná alebo kombinovaná a predstavuje základný typ. Ak vyučovacia hodina plní iba jednu didaktickú funkciu, napr. osvojovanie nových vedomostí; opakovanie a upevňovania učiva; využívanie vedomostí a zručností v praxi; skúšanie a hodnotenie a pod., ide o zvláštny typ.

V rámci vyučovacej hodiny základného typu učiteľ organizuje vyučovací proces podľa jednotlivých didaktických etáp. Vzhľadom na to, že väčšina autorov uvádza iba štyri etapy, uvádzame klasifikáciu od E. Petláka (2004), ktorá je z nášho pohľadu komplexnejšia a zohľadňuje aktuálne požiadavky na vzdelávanie žiakov.

Príprava žiakov na aktívne osvojovanie učiva – motivačná etapa. Ide o vzbudenie záujmu žiakov o poznávaciu činnosť a aktivizáciu osobnosti pre sústredenie sa na nový učebný materiál. Učiteľ môže využiť viaceré motivačné metódy a naznačiť žiakom novú tému s použitím informačno-komunikačných technológií resp. iných technických prostriedkov. Je žiaduce, aby učiteľ vzbudil u žiakov vnútornú motiváciu prepojením nových poznatkov s predchádzajúcimi skúsenosťami a vedomosťami žiakov zo školského prostredia, ale najmä z ich každodenného života.

Prvotné zoznamovanie žiakov s novým učivom – expozičná etapa. Úlohou tejto etapy je, aby si žiak osvojil nové učivo, porozumel mu a bol schopný aplikovať ho v umelých a reálnych situáciách. Učiteľ v tejto etape obvykle využíva niekoľko didaktických metód s použitím didaktickej techniky v závislosti od veku žiakov, témy vyučovacej hodiny a zamerania vyučovacieho predmetu. Súčasťou tejto etapy je priebežná mikrodiagnostika, v ktorej učiteľ zisťuje, či žiaci pochopili nové učivo, či porozumeli jednotlivým súvislostiam a do akej miery si osvojili učivo ako skupina. Na základe toho potom v prípade potreby

koriguje naplánovaný priebeh expozičnej časti a prispôsobuje didaktické činnosti potrebám žiakov.

Prvotné opakovanie a upevňovanie učiva – fixačná etapa. V tejto etape ide o zopakovanie a precvičenie nového učiva v umelo vytvorených situáciách. E. Petlák (2004) upozorňuje, že situácie a podmienky opakovania majú byť odlišné, než boli použité v expozičnej etape, aby žiaci nielen ovládali učivo, ale boli schopní ho použiť v iných, reálnych situáciách. Dôležitý je pri tom dôraz na jeho praktické využitie v praxi. Výsledky medzinárodných vzdelávacích meraní často poukazujú, že žiaci nevedia uplatňovať osvojené poznatky v špecifických reálnych situáciách. Učiteľ môže využiť v tejto etape rôzne fixačné metódy, pričom ich výber je determinovaný charakterom vyučovacieho predmetu a obsahom vyučovacej hodiny. Súčasťou niektorých vyučovacích predmetov sú pracovné zošity s úlohami na precvičovanie a opakovanie, ktoré sa využívajú na vyučovaní.

Diagnóza osvojených vedomostí, spôsobilostí, zručností a návykov – diagnostická časť. Úlohou tejto etapy je určiť úroveň osvojenia nových vedomostí, spôsobilostí, zručností a návykov u žiakov. Učiteľ sa nemá zameriavať iba na reprodukciu nových poznatkov, ale aj na ich využitie v špecifických alebo reálnych situáciách. Je dôležité, aby pritom sledoval ako si žiaci osvojili súvzťažnosti učebnej látky v jej časovom horizonte a ako ich dokážu aplikovať v rámci medzipredmetových vzťahov. Z metodického hľadiska učiteľ môže využiť v tejto etape viaceré tradičné a inovatívne didaktické metódy.

Využívanie vedomostí, spôsobilostí a zručností – aplikačná etapa. Táto etapa je prepojením vyučovacej hodiny a ďalšej činnosti žiaka. Zahŕňa praktické využitie nových poznatkov v umelo vytvorených situáciách a domácu úlohu žiakov. Zdôrazňovanie tejto etapy ako súčasť vyučovacej hodiny považujeme v súčasnosti za žiaduce a dôležité, keďže filozofiou vzdelávania nie je obrniť žiakov množstvom poznatkov, ale naučiť ich tvorivo a pohotovo využívať ich v praxi.

Teoretické východiská vyučovacej hodiny a vyučovacieho procesu sú oveľa širšie, než sme v tejto kapitole naznačili. Vzhľadom na to, že kurz priebežnej praxe sa realizuje po ukončení kurzu *teória a prax sekundárneho vzdelávania*, priblížili sme iba vybrané teoretické poznatky, ktoré súvisia so zaznamenávaním pozorovaných javov počas hospitácií na vyučovaní a s návrhom prípravy vyučovacej hodiny. V nasledujúcej kapitole priblížime niektoré teoretické východiská a praktické poznatky na organizáciu školskej záujmovej činnosti.

4 ZÁUJMOVÁ ČINNOSŤ

Zájmová činnosť žiakov v škole má dlhú tradíciu. Nacvičovanie divadelných predstavení v latinskom jazyku a ich prezentovanie mecenášom a podporovateľom škôl bolo bežnou praxou už za čias J. A. Komenského a v jezuitských školách (Němec, 2002; Kratochvílová, 2004;). Svedčí o tom aj známe dielo *Schola ludus*, v ktorom Komenský zostavil 12 divadelných predstavení pre žiakov. Zájmová činnosť bola už v minulosti považovaná za významný nástroj formovania ducha a rozvíjania schopností žiakov. Primárne však bola orientovaná na precvičovanie vedomostí a zručností nadobudnutých počas vyučovania. U niektorých pedagógov ako napr. Jana Bosca zakladateľa saleziánskeho preventívneho výchovného systému, slúžila o. i. na formovanie osobnosti a charakteru (Přadka, 1999). Postupom času výchova mimo vyučovania získala širší význam a v súčasnosti plní výchovno-vzdelávaciu, zdravotno-hygienickú, sabarealizačnú, socializačnú a preventívnu funkciu.

V zmysle platnej legislatívy povinnosťou školy je utvárať podmienky na výchovu mimo vyučovania podľa potrieb, záujmov žiakov a ekonomických možností školy. Pre naplnenie tohto účelu má škola sprístupňovať objekty a priestory ihrísk, telocviční, plavární, školských klubov a učební. Výchova mimo vyučovania sa má zameriavať na zájmovú, rekreačnú, športovú a spoločenskú činnosť žiakov (vyhláška MŠ SR č. 320/2008 Z. z. o základnej škole).

Výchova mimo vyučovania v škole sa uskutočňuje prostredníctvom zájmovej činnosti, ktorú si žiaci volia dobrovoľne na obdobie jedného školského roka. Zájmová činnosť žiakov je finančne podporovaná MŠ SR prostredníctvom tzv. vzdelávacích poukazov. Hodnotu vzdelávacieho poukazu určuje MŠ SR na konkrétny kalendárny rok (napr. na rok 2011 to bolo 28 Eur). Hoci pomenovanie poukazu má prívlastok *vzdelávací*, nejde o všeobecné, ale zájmové vzdelávanie, ktoré sa stotožňuje so zájmovou činnosťou. Vzdelávací poukaz môže žiak odovzdať začiatkom školského roka škole alebo školskému zariadeniu, napr. centru voľného času, v ktorom navštevuje zájmový útvar. Popri vzdelávacích poukazoch v minulosti existovali aj kultúrne poukazy, ktoré slúžili na pokrytie nákladov spojených s návštevou kultúrnych zariadení (divadla, múzea, galérie, kina a pod.). Kultúrne poukazy vydávalo Ministerstvo kultúry SR.

Zájmová činnosť sa uskutočňuje v zájmových útvaroch, ktoré môžu mať podobu krúžku, súboru, oddielu alebo klubu. Najrozšírenejšie sú krúžky, ktoré zaraďujeme do oblasti športu, prírodných alebo spoločenských vied, umenia, kultúry a pracovno-technickej oblasti.

Činnosť v záujmových útvaroch má pravidelný charakter a uskutočňuje sa raz týždenne alebo dvakrát mesačne. Maximálny počet žiakov v záujmovom útvare je 22 (zákon č. 245/2008 Z. z.). Popri záujmových útvaroch žiaci môžu navštevovať nepovinný predmet, ktorý sa uskutočňuje na rovnakých princípoch ako záujmová činnosť. Okrem pravidelnej záujmovej činnosti učitelia v škole v čase mimo vyučovania pripravujú žiakov na olympiády, školské podujatia (súťaž, turnaj, ples, oslava výročia a pod.), krátkodobé výmenné pobyty atď.

V súčasnosti každá škola ponúka žiakom pomerne široký výber záujmových útvarov, ktoré personálne zabezpečujú učitelia, prípadne externí pracovníci, vychovávatelia, rodičia žiakov či dobrovoľníci. Vzhľadom na to, že v bakalárskych študijných programoch učiteľstva akademických predmetov absentuje kurz zameraný na teoretické základy záujmovej činnosti ako súčasť výchovy vo voľnom čase, v nasledujúcej podkapitole stručne priblížime jej osobitosti, princípy, metódy a organizačné formy.

4.1 Záujmová činnosť ako súčasť výchovy vo voľnom čase

Záujmová činnosť predstavuje základnú činnosť výchovy vo voľnom čase vo všetkých školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach. Významné postavenie má aj v činnostiach ďalších subjektov participujúcich na výchove vo voľnom čase. Vychádza zo záujmov detí, ktoré podnecuje a rozvíja. Okrem už spomínaných atribútov prináša deťom pocit sebarealizácie, sebauplatnenia a radosti. Svojimi formami a metódami sa líši od výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného v škole. V tejto podkapitole vymedzíme osobitosti a princípy, ktorými sa vyznačuje výchova vo voľnom čase a priblížime jej špecifické metódy, formy a prostriedky.

4.1.1 Osobitosti výchovy vo voľnom čase

Záujmová činnosť, ktorá je z teoretického hľadiska súčasťou výchovy vo voľnom čase žiakov má svoje osobitosti (špecifiká), ktorými sa vyznačuje. Podľa E. Kratochvílovej (2010) môžeme ich identifikovať v týchto oblastiach:

- **relatívne autonómny charakter** (výchovný proces sa uskutočňuje mimo záväzných povinností detí a mládeže, vychádza zo záujmov a potrieb žiakov, individuálnych schopností žiakov a ďalších predpokladov detí a mládeže, umožňuje uspokojovanie potrieb a rozvoj konkrétnych schopností a záujmov, vyznačuje sa dobrovoľnosťou pri výbere činností, uskutočňuje sa mimo záväzných povinností žiakov);
- **činnostný charakter** (realizuje sa priamou aktivitou účastníkov v činnostiach rôzneho zamerania: oddychových, rekreačných, zábavných, spoločenských, záujmových,

vzdelávacích, pracovných. Obsah činnosti nie je záväzne stanovený, je otvorený a rešpektuje záujmy účastníkov, potreby výchovy v konkrétnych podmienkach, schopností vychovávateľov a pod.);

- **neštandardné prostredie** (výchova sa realizuje v rôznom prostredí, napr. telocvičňa, športovisko, ihrisko, dielňa, ateliér, divadlo, laboratórium, príroda, koncertné sály a pod. Neštandardné prostredie umožňuje neformálnu atmosféru, pozitívnu klímu);
- **relatívne voľnejší charakter organizácie činností** (uskutočňuje sa vo vekovo homogénnych ale aj heterogénnych skupinách, ktoré spája spoločný záujem. Skupiny môžu byť stabilné, napr. záujmové útvary, umelecké súbory a nestabilné, napr. besedy, tábory, výlety, spoločenské podujatia a i.);
- **netradičná štruktúra výchovných pracovníkov** (participujú na nej pedagógovia, dobrovoľníci, profesionálni pracovníci z rozličných oblastí spoločenského života (športovci, technici, umelci), amatéri. Pri organizovaní väčších podujatí získavajú i ďalších spolupracovníkov – rozhodcov, porotcov, choreografov, aranžérov, programátorov).
- **motivujúce metódy hodnotenia** (mali by prevládať tak v činnostiach, ako aj v hodnotení činností, vzhľadom na individuálne možnosti jednotlivca, aj s dôrazom na jeho sebahodnotenie. Podporujú rozvoj: sebadôvery, spontánnosti prejavu, tvorivosti, aktivity bez strachu a obáv zo zlyhania, neúspechu. Hodnotí sa najmä úsilie, snaha, motivuje sa k lepšiemu výkonu, ale hodnotia sa aj chyby, nedostatky).

4.1.2 Princípy výchovy vo voľnom čase

Výchova vo voľnom čase sa riadi všeobecne platnými výchovnými princípmi. Avšak vzhľadom na jej osobitosti, ktorými sa líši od výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného v škole, rešpektuje výchova aj tieto špecifické princípy (doplnené podľa Hájeka, Hofbauera, Pávkovej, 2008):

Princíp pedagogického ovplyvňovania voľného času

Predstavuje nevyhnutnosť citlivého pedagogického vedenia na rozumné využívanie voľného času. Ovpľyňovanie naplňovania voľného času ponukou činností, motiváciou k činnosti, vlastnou aktivitou v konkrétnej záujmovej činnosti, ponukou hračiek, pomôcok, prostredia a pod.

Princíp jednoty a špecifickosti vyučovania a výchovy vo voľnom čase

Vymedzuje spoločné plnenie výchovného cieľa – rozvoja osobnosti, ktorý je vo voľnom čase dosahovaný špecifickými prostriedkami. Spolupráca pedagógov a rodiny predpokladá možnosť kompenzácie týchto dvoch oblastí výchovy.

Výchova vo voľnom čase môže vhodným spôsobom kompenzovať a obohacovať tak rodinnú výchovu, ako aj výchovno-vzdelávací proces realizovaný v rámci vyučovania. Deti si prostredníctvom rôznych záujmových útvarov môžu rozvíjať také záujmy a záľuby, ktoré im školské a rodinné prostredie neumožňuje, napr. starostlivosť o zvieratá, ochranárstvo, včelárstvo, divadlo, modelárstvo, keramika a pod.

Princíp dobrovoľnosti

Poukazuje na dobrovoľnú účasť detí na voľnočasových činnostiach. Pri utváraní programu je potrebná znalosť a rešpektovanie potrieb účastníkov a schopnosť účinnej motivácie. Do ponuky činnosti treba vhodne zahrnúť osobitosti prostredia (ktoré deti poznajú) a záujmy detí konkrétneho oddelenia. Adresnosť ponuky môže predstavovať atraktivitu pre dobrovoľný výber a aktívnu účasť detí na záujmovej činnosti.

Princíp aktivity

Požaduje utváranie podmienok na aktívnu účasť každého jednotlivca, na motiváciu k aktívnej činnosti všetkých účastníkov vrátane spoluúčasti na ovplyvňovaní obsahového zamerania a priebehu činnosti.

Obsah výchovy vo voľnom čase nie je presne legislatívne vymedzený, a tak nemá ani uzavretý charakter. Je preto možné ju dopĺňať, meniť a prispôbovať podľa záujmov, nápadov a požiadaviek detí v priebehu celého roka.

Princíp sebarealizácie

Vyžaduje takú štruktúru činností, aby každý účastník mohol uplatniť svoje špecifické vlohové a schopnostné a bol tak v niektorej z oblastí ľudských činností úspešný.

Voľnočasová činnosť by mala vychádzať zo záujmov žiakov. Predstavuje tak predpoklad, že v činnosti, ktorá je dieťaťu blízka (napr. športová, umelecká a pod.) môže dosiahnuť úspech aj dieťa, ktoré ho v školskom prostredí zažíva iba zriedkavo. Práve prostredníctvom záujmovej činnosti tak zažíva pocit radosti, úspechu, uvedomuje si svoju hodnotu, čo môže mať pozitívny vplyv na harmonický vývin dieťaťa.

Princíp pestrosti a prítlačivosti obsahu

Uvedená požiadavka sa týka obsahu, metód a foriem práce a ich striedania. Predpokladá rovnováhu medzi organizovanými a spontánnymi činnosťami. Obsah činností záujmových útvarov by mal byť pestrý, zameraný na oboznámenie, prípadne osvojenie si rôznych techník, postupov, činností. Tomu by mal zodpovedať výber metód. Metódy uplatňované vo voľnom

čase majú vychádzať z hry, experimentovania a podporovať aktivitu detí. Mnohé záujmové činnosti vychádzajúce zo záujmov detí vyžadujú aj špecifické prostredie (prírodné prostredie, športoviská, čítárne, dielňa, ateliéry, klubovne a pod.). Celá činnosť vo voľnom čase by tak mala sledovať prvok zážitkovosti, aby bola pre deti pestrá a prít'azlivá.

Princíp citlivosti a citovosti

Určuje pedagógovi zvýšenú citlivosť pri motivovaní a vedení činnosti, keď pôsobí nielen na kognitívnu stránku žiaka, ale aj na jeho emocionalitu. Činnosti majú účastníkom poskytovať predovšetkým kladné zážitky.

Motivácia a hodnotenie činnosti detí vo voľnom čase by mali vychádzať z individuálneho poznania žiaka. Cieľom záujmovej činnosti nie je hodnotenie výkonu, ale predovšetkým sebarealizácia v činnosti, ktorá je deťom blízka. Pozitívne zážitky preto majú prevládať v činnostiach, ale aj v ich hodnotení. Špecifikom výchovy vo voľnom čase je prihliadanie na individuálne schopnosti dieťaťa. U dieťaťa sa tak podporuje sebadôvera, tvorivosť, aktivita bez obáv zo zlyhania. Hodnotí sa predovšetkým úsilie a napredovanie v porovnaní s vlastným predchádzajúcim výkonom.

Princíp záujmovosti a zaujímavosti

Zdôrazňuje význam záujmových činností, ktoré majú dominantné postavenie v obsahu výchovy vo voľnom čase. Ponúkané činnosti by mali byť pestré, zodpovedať záujmom účastníkov, ktoré sa vekom menia.

Aktivity realizované vo voľnom čase by mali vychádzať z poznania konkrétnych záujmov a požiadaviek detí a zároveň inovovať a obmieňať ponuku činnosti, aby boli pre deti pútavé a zaujímavé.

Princíp orientácie na sociálny kontakt

Znamená, že voľný čas by mal byť prežívaný v interakcii s ostatnými ľuďmi a priateľmi. Každý by mal mať v skupine svoje miesto.

Ponúkané činnosti majú poskytovať deťom možnosti na trávenie voľného času v kolektíve, podporovať spoluprácu, vzájomnú pomoc, ako aj uvedomenie si svojho miesta v kolektíve a prínosu pre kolektív, resp. spoločnú činnosť.

Princíp efektivity

Vyžaduje, aby sa požadované ciele dosahovali vhodnými prostriedkami, racionálne a hospodárne. Väčšina voľnočasových zariadení plní nielen pedagogické požiadavky, ale vstupuje aj na trh voľného času. Zriaďovateľ stojí pred otázkou, ako za dané zdroje (finančné prostriedky, čas, priestory, ľudia) prospieť čo najviac deťom a ponúknuť služby s dlhodobým efektom.

Princíp kvality a evalvácie

Každý pedagóg a zariadenie sa musí pravidelne zamýšľať a kontrolovať ako sa im darí dosahovať svoje ciele (vnútorná evalvácia) a či využívanie zdrojov bolo hospodárne zhodnotené (vonkajšia evalvácia).

4.1.3 Metódy výchovy vo voľnom čase

Slovo metóda pochádza z gréckeho slova *methodos* a znamená (cesta za niečím, cesta k niečomu alebo spôsob). Metóda je cieľavedomý, zámerný postup alebo spôsob práce alebo spôsob získavania nových poznatkov. V tejto časti podkapitoly sústredíme pozornosť na najčastejšie využívané metódy výchovy vo voľnom čase (upravené podľa Kratochvílovej, 2004).

Metóda povzbudenia - keďže deti ešte nemajú tak dobre osvojené všetky poznatky, vedomosti, taktiež nedokážu vykonávať rozličné úkony alebo činnosti tak dobre a bezchybne ako dospelí, je nevyhnutné, aby sme ich dostatočne povzbudzovali, podporovali ich v úsilí. Vhodné je tiež „dodávanie chuti“ na prekonávanie prekážok a na zdokonaľovanie sa. Táto metóda je vhodnou motiváciou na to, aby sa deti nevzdávali hneď pri prvom neúspechu alebo prekážke.

Metóda pochvaly – keďže dieťa vynakladá veľa úsilia na to, aby jeho výkony boli dobré, je nevyhnutné, aby sme ho ocenili a pochválili za jeho snahu, aktivitu a vynaložené úsilie. Vzhľadom na rôznu úroveň zručnosti detí, oceňovanie vynaloženého úsilia na realizáciu činnosti je často významnejšie, než samotný výsledok činnosti. Vychovávateľ by mal preto pochváliť aj výkon, ktorý nie je „dokonalý“.

Metóda príkladu - deti potrebujú určité vzory, preto vychovávateľ by im mal byť vždy kladným, pozitívnym príkladom a mal by im ho poskytovať počas všetkých činností. J. Křivohlavý (2010) uvádza, že deti svoj vzor nielen imitujú, ale sa aj stotožňujú s tým, čo považuje za správne a nesprávne. Nejde teda iba o obdivovanie, ale interiorizáciu morálnych spôsobov konania. Prijatie morálnych noriem vzoru býva niekedy veľmi intenzívne a poskytuje dieťaťu dobrý pocit vlastnej hodnoty, sebaúcty a zmysluplnosti života (Křivohlavý, 2010).

Metóda usmernenia - je dôležitá preto, lebo deti nevedia vždy konať správne, nevedia ako sa majú v niektorých situáciách správať alebo zachovať, a preto ich treba občas usmerniť. Okrem toho, že vychovávateľ poskytuje deťom vždy pozitívne vzory, je nevyhnutné, aby ich vedel aj vhodným spôsobom usmerniť, naviesť na správnu „cestu“.

Metóda napomenutia - v prípade potreby, keď už osvedčené metódy ako je pochvala, povzbudenie, príklad nie sú v určitej situácii účinné, môže vychovávateľ vhodným spôsobom využiť metódu napomenutia. Využíva sa v prípade, keď dieťa svojím konaním a správaním narúša priebeh činností, vzťahy v skupine, skupinovú atmosféru a pod.

4.1.4 Formy výchovy vo voľnom čase

Obsah výchovy vo voľnom čase sa realizuje v určitých organizačných jednotkách, ktoré označujeme ako organizačné formy. Vymedzujú sa rovnako ako v didaktike, ich členenie je však odlišné. Podľa E. Kratochvílovej (2004), A. Masarykovej, (2002), J. Pávkovej (2008) organizačné formy môžeme členiť podľa nasledovných kritérií.

I. Organizačné formy výchovy podľa počtu účastníkov

a. **Hromadné (masové) formy výchovy** – predstavujú činnosť väčšej skupiny, napr. s celým oddelením v ŠKD, s celou výchovnou skupinou v školskom internáte, v tábore a pod. Ide o aktivity typu návšteva kultúrnych, športových, a spoločenských podujatí, besied, seminárov, diskoték, výlety, exkurzie a i.

b. **Skupinové formy výchovy** – ide o činnosť organizovanú s menšou skupinou detí, napr. činnosť v záujmových útvaroch, športové oddiely, umelecké súbory, záujmové kluby, ktoré navštevujú deti so spoločnými záujmami.

c. **Individuálne formy výchovy** - znamenajú prácu s jedným dieťaťom. Môžu sa využívať za rôznym účelom. Môže ísť o poskytnutie individuálnej pomoci (napr. pri príprave na vyučovanie), pri práci s nadanými a talentovanými deťmi (napr. príprava na súťaž, na vystúpenie), ale môže ísť aj o prácu s deťmi z málo podnetného prostredia, s problémovými žiakmi (riešenie individuálnych problémov).

d. **Zmiešané formy výchovy** - predstavujú kombináciu hromadných, skupinových a individuálnych foriem výchovy, ktoré sa môžu realizovať v rámci jednotlivých činností.

II. Organizačné formy výchovy podľa času (dĺžky trvania)

a. **Formy pravidelnej činnosti** sa vyznačujú dlhodobejším charakterom a pomerne ustálenou podobou jednotlivých činností (napr. práca podľa režimu dňa v ŠKD, v ŠI, záujmové útvary, umelecké súbory, športové kluby a pod.). Avšak kritérium pravidelnosti spĺňajú aj niektoré krátkodobé činnosti, ktoré sú organizované pravidelne, príp. cyklicky, napr. kurzy plávania, tanca, vyšívania, práce na PC, cykly prednášok a i.

b. **Formy príležitostnej činnosti** sa organizujú ako nepravidelné, príležitostné podujatia pri rôznych príležitostiach. Vyznačujú sa sporadickosťou, nepravidelnosťou. Ide o

stretnutia pre okruh záujemcov napr. o turistiku, výlety, besedy, návštevy divadla, kina, výstavy, športové podujatie a i.

c. **Formy jednorazovej** činnosti, ktoré sa využívajú ako mimoriadne podujatia najčastejšie pri významných príležitostiach - oslavy, spoločenské udalosti, večierky a pod.

III. Organizačné formy výchovy podľa druhu aktivity

a. **Pasívne (receptívne)** formy - utvárajú podmienky na účasť žiakov v role divákov a poslucháčov, napríklad pri návšteve kina, divadla, koncertu, pri sledovaní prednášky a i.

b. **Aktívne (aktivizujúce)** formy – predstavujú činnosti vyžadujúce aktívnu účasť a vlastný podiel na činnosti. Žiaci sú v role členov záujmových útvarov, súťažiacich, účastníkov tvorivých dielní, besied, výletov, tvorcovia programu atď.

IV. Organizačné formy výchovy podľa stupňa organizovanosti

a. **Formy výchovy s pevnou organizáciou** predstavujú činnosti so stabilným, zaužívaným programom, so stereotypnými postupmi činnosti v praxi.

b. **Formy výchovy s voľnejšou organizáciou** – poskytujú podmienky na spontánne aktivity a prejavy detí.

V. Organizačné formy výchovy podľa zamerania obsahu, druhu činnosti

Z praxe ich poznáme v pravidelnej činnosti najmä ako záujmové útvary rozličného zamerania, napr. športovo-turistické, esteticko-výchovné, spoločenskovedné, prírodovedno-environmentálne, pracovno-technické a i. Uplatňujú sa v rôznych formách činnosti, napr. pri pravidelnej, príležitostnej, ale aj pri individuálnej činnosti.

4.2 Školské stredisko záujmovej činnosti

V zmysle platnej legislatívy školské stredisko záujmovej činnosti (ďalej ŠSZČ) zabezpečuje pre žiakov oddychové a záujmové činnosti v čase mimo vyučovania (zákon č. 245/2008 Z. z.). ŠSZČ patrí do skupiny školských výchovno-vzdelávacích zariadení. Zriaďuje sa ako súčasť školy a podľa typu zriaďovateľa môže byť štátne, cirkevné a súkromné. Zriaďuje sa so súhlasom MŠ SR.

Tento typ zariadenia vznikol v druhej polovici 20. storočia. Vzhľadom na to, že jeho vznik bol spojený s obdobím totality, po roku 1990 zaznamenali tieto zariadenia výrazný pokles, až takmer zánik (kým v roku 1989 existovalo 80 školských stredísk, v roku 1994 už

len jedno). Obrat v počte stredísk nastal v roku 1999, odkedy bol zaznamenaný ich postupný nárast, najmä štátnych zariadení. Najvýraznejšia zmena nastala v roku 2005, keď sa počet zariadení v priebehu jedného roka zvýšil z 29 na 72. V súčasnosti podľa údajov Ústavu informácií a prognóz školstva je zriadených 227 stredísk záujmovej činnosti, z toho 168 štátnych, 37 cirkevných a 22 súkromných (údaje k 15. 9. 2011).

Výchovno-vzdelávacia činnosť v ŠSZČ sa uskutočňuje podľa výchovného programu. Je to dokument ekvivalentný so školským vzdelávacím programom. Pre školské zariadenia nie sú určené štátne normatívne programy ako štátny vzdelávací program, preto majú väčšiu voľnosť pri tvorbe obsahu záujmových činností, čo je v súlade s osobitosťami výchovy vo voľnom čase.

V odbornej literatúre (napr. Pávková a kol., 2008, Kratochvílová, 2004, Masariková, 2002, Melcerová, Brhelová, Adamíková, 2009 a i.) sa môžeme stretnúť s rôznymi kritériami členenia záujmov, napríklad podľa dĺžky trvania (krátkodobé, dočasné /prechodné, dlhodobé/trvalé), z hľadiska činnosti účastníkov (aktívne, pasívne), z hľadiska intenzity (hlboké, povrchné) a iné. Podobne aj záujmové činnosti bývajú najmä z organizačných dôvodov začleňované do určitých oblastí. Tieto oblasti sa u jednotlivých autorov prevažne zhodujú. N. Bizová a J. Gubricová (2010) uvádzajú niektoré príklady záujmových útvarov podľa jednotlivých oblastí záujmových činností.

Tabuľka č. 1: **Prehľad záujmových útvarov v rámci jednotlivých oblastí záujmovej činnosti**

Oblasť záujmovej činnosti	Príklad záujmových útvarov (krúžkov)
Spoločenskovedná	Krúžky cudzích jazykov, historické, zberateľské, žurnalistické, čitateľské, spoločenskej výchovy, archeologické.
Pracovno-technická	Krúžky šikovných rúk, varenia, modelárov, práca s počítačom, tvorba web stránok, keramika.
Prírodovedná	Krúžky ekologické a environmentálne, chovateľské, pestovateľské, pokusnícke, mineralogické.
Športovo-turistická	Krúžky zamerané na kolektívne športy (futbal, vybíjaná..) a na individuálne športy (šach, plávanie, atletika...), zdravotnícke krúžky, krúžky zamerané na dopravnú výchovu.
Estetickovýchovná	Folklórne, výtvarné, hudobné, divadelné, recitačné, tanečné, spevácke, hra na hudobnom nástroji a pod.

Uvedené príklady predstavujú iba malú časť záujmových činností. V súčasnosti sa v rámci stredísk záujmovej činnosti môžeme stretnúť s rôznymi menej tradičnými záujmovými aktivitami, ktoré sa často nedajú presne zaradiť do žiadnej z uvedených oblastí.

Podľa vyhlášky č. 306/2009 Z. z. o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe ŠSZČ zabezpečuje:

- pravidelné aktivity v záujmových útvaroch,
- príležitostné aktivity formou podujatí, súťaží, odborných sústreduení alebo exkurzií,
- spontánne aktivity podľa záujmu detí,
- prázdninové aktivity formou stálych, putovných, víkendových táborov alebo krátkodobých podujatí,
- aktivity zamerané na vypracovanie, predkladanie a uskutočňovanie projektov,
- vzájomnú spoluprácu so školami, inými školskými zariadeniami a mimovládnyimi organizáciami,
- medzinárodnú výmenu a mobilitu detí.

Rozsah uvedených aktivít je v rôznych zariadeniach odlišný a závisí od počtu detí navštevujúcich ŠSZČ, lokality a konkrétneho regiónu. V niektorých strediskách sú zriadené tzv. otvorené kluby, ktoré umožňujú žiakom realizovať spontánne aktivity. V centrách voľného času a občianskych združeniach sa takéto kluby označujú ako *nízkoprahové* a riadia sa pravidlami nízkoprahových zariadení. Hoci legislatíva umožňuje ŠSZČ zabezpečovať aj prázdninové aktivity, v praxi sa nerealizujú. Nedostatočne sú zatiaľ využívané aj medzinárodné výmeny a mobility. Vzhľadom na to, že pedagógovia v školských strediskách realizujú prevažne pravidelnú záujmovú činnosť, priblížime základné princípy jej organizácie.

4.2.1 Časovo-tematický plán záujmového útvaru

Vedúci záujmového útvaru realizuje so žiakmi činnosť podľa vopred pripraveného časovo-tematického plánu, ktorý navrhuje na jeden školský rok v trvaní od októbra do mája (v mesiacoch september a jún sa záujmová činnosť z organizačných dôvodov nekoná). Časovo-tematický plán záujmového útvaru má obsahovať:

- názov,
- cieľovú skupinu žiakov,
- zdôvodnenie výberu záujmovej činnosti,
- ciele,
- rozvrhnutie činnosti podľa jednotlivých stretnutí s uvedením pomôcok.

Názov záujmového útvaru obvykle naznačuje obsah činnosti napr. aranžérsky, modelársky, tanečný, divadelný a pod., ale môže byť formulovaný aj tak, aby bol pre žiakov prítiažlivý, napr. hravá angličtina, mladí redaktori, krížom krážom naším krajom, šikovné ruky a pod.

Cieľová skupina žiakov môže byť z hľadiska veku homogénna, t.j. žiaci rovnakých ročníkov alebo heterogénna - žiaci zmiešaných ročníkov. Obmedzenie vekového rozpätia závisí od obsahu a náročnosti záujmovej činnosti, napr. folklórny súbor môžu navštevovať zvlášť žiaci prvého stupňa a žiaci druhého stupňa; divadelný krúžok môže byť určený osobitne pre žiakov nižších alebo vyšších ročníkov. Pri vekovo heterogénnych skupinách treba mať na zreteli, že žiaci nedisponujú rovnakými poznatkami vo vzťahu k ťažiskového učebnému predmetu.

Zdôvodnenie výberu záujmovej činnosti poukazuje na väzby s obsahom vyučovania alebo aktuálnosť, resp. vyžiadanie záujmového útvaru zo strany žiakov (pedagóg na konci školského roka môže vopred zisťovať záujem žiakov o záujmovú činnosť a podľa toho pripraviť záujmový útvar).

Ciele záujmového útvaru sa formulujú na rovnakých princípoch ako didaktické ciele. Je v nich potrebné vymenovať konkrétne zručnosti, vedomosti, prípadne povahové vlastnosti, ktoré sa budú u žiakov prostredníctvom záujmovej činnosti rozvíjať. V súlade s požiadavkami na formuláciu cieľov treba uviesť niekoľko zručností (spôsobilostí), ktoré bude žiak po ukončení záujmového útvaru ovládať.

Rozvrhnutie činnosti musí byť naplánované na celé obdobie trvania záujmového útvaru (október – máj) a z organizačného hľadiska môže byť rozdelené na prvý a druhý polrok. Počet stretnutí závisí od časovej dotácie na jedno stretnutie, ktorú si vedúci záujmového útvaru volí v závislosti od veku žiakov a charakteru záujmovej činnosti, napr. jedna hodina týždenne s periodicitou každý týždeň alebo dve hodiny týždenne s periodicitou každý druhý týždeň. Podľa nariadenia vlády SR č. 422/2009 Z. z., *ktorým sa ustanovuje rozsah priamej vyučovacej činnosti a priamej výchovnej činnosti pedagogických zamestnancov* hodina výchovnej činnosti v záujmovom útvare trvá 60 minút. Činnosť sa rozvrhuje podľa jednotlivých mesiacov s uvedením počtu stretnutí. Pri každom stretnutí treba uviesť obsah činnosti a pomôcky. Podľa potreby môže byť uvedený aj čiastkový cieľ. Vzhľadom na to, že ide o časovo-tematický plán, pri obsahu nie je potrebné podrobne uvádzať jednotlivé činnosti, iba ich vymenovať. Konkretizácia činnosti má byť súčasťou prípravy na každé stretnutie. Prípravu stretnutia realizuje vedúci záujmového útvaru v dostatočnom predstihu najmä pre zabezpečenie potrebných pomôcok.

4.2.2 Metodika vedenia záujmového útvaru

Záujmový útvar ako pravidelná organizačná forma má svoju štruktúru. Podľa B. Hájeka (In Hájek, Hofbauer, Pávková 2008) je nasledovná:

- úvod,
- vytvorenie spoločnej atmosféry,
- motivácia k činnosti,
- realizácia činnosti,
- hodnotenie,
- záver.

Úvodná časť stretnutia slúži na privítanie účastníkov a evidenciu účasti, ktorá je súčasťou dokumentácie. Ak pedagóg dobre pozná žiakov, táto časť má rýchly priebeh. Pokiaľ niektorý zo žiakov viackrát chýba, pedagóg zisťuje príčinu jeho neprítomnosti a v prípade dlhodobej neúčasti postupuje podľa predpisov školského poriadku. Od úvodnej časti stretnutia pedagóg navodzuje príjemnú atmosféru a prejavuje záujem o žiakov.

Vytvorenie spoločnej atmosféry je dôležité pre naladenie žiakov na spoločnú tému. Vzhľadom na to, že záujmový útvar obvykle navštevujú žiaci z viacerých tried, môžu prísť na stretnutie „rôzne naladení“. Spoločnú atmosféru je možné navodiť napr. pripomenutím výsledkov resp. obsahu činnosti z minulého stretnutia a priblížením dlhodobých cieľov (napr. účasť na turnaji, súťaži). Plynulým pokračovaním tejto časti je **motivácia k činnosti**, ktorú nemôžeme obmedziť na oboznámenie účastníkov s jej obsahom. Pedagóg má využívať prvky novosti a prekvapenia a povzbudzovať žiakov k dosahovaniu optimálnych výsledkov. Motivácia nemá byť zameraná výlučne na vonkajší výkon, ale má smerovať k rozvoju pozitívnych vlastností, napr. pri tímových činnostiach je dôležité poukazovať na význam spolupráce, dôvery, zodpovednosti, rozhodnosti, iniciatívnosti; pri individuálnych činnostiach napr. na vytrvalosť, dôslednosť, uvedomelosť a pod.

Priebeh hlavnej časti závisí od zamerania a obsahu činnosti. **Realizácia činnosti** v záujmových útvaroch sa začína rozcvičkou, prípravou potrebných pomôcok alebo hlavnou činnosťou (napr. vypočítavanie úloh, tvorba výrobku a pod.). Pred začatím činnosti treba žiakov poučiť o bezpečnosti a dodržiavaní stanovených pravidiel a uistiť sa, že žiaci porozumeli pokyny a inštrukcie. Pri individuálnych činnostiach pedagóg usmerňuje žiakov, priebežne hodnotí a kontroluje ich činnosť. Pri skupinových činnostiach sa pedagóg obracia na skupinu žiakov, ako aj na jednotlivcov. Priebeh hlavnej časti treba vopred dobre pripraviť a zabezpečiť (pomôcky, technika, materiály pre žiakov).

Hodnotenie činnosti žiakov v záujmovom útvare má motivačný charakter a je osobitosťou výchovy v čase mimo vyučovania. B. Hájek (2008) uvádza, že hodnotenie má vychádzať z reálneho posúdenia výkonu, čo znamená, že nie za každý výkon treba žiaka pochváliť. Pokiaľ žiak nedosiahol želaný výkon, treba oceniť prvok alebo moment, v ktorom bol žiak snaživý a úspešný. Z psychologického hľadiska netreba porovnávať výkony žiakov navzájom, ale hodnotiť žiaka vo vzťahu k jeho predchádzajúcim výkonom. M. Zelina (2007) tento spôsob hodnotenia označuje ako *individuálny rámeč*. Osobitnú pozornosť treba venovať neúspechom žiakov, zvlášť pri súťaživých činnostiach. Príliš častý pocit neúspechu môže odradiť žiaka od činnosti. Z. Matějček (1996) však uvádza, že prehra, neúspech, porážka a poníženie môžu byť impulzom k väčšej snahe a usilovnosti: „*prílišný úspech môže človeka rozmazať, pokaziť, ale neúspech je horká medicína, ktorá pomáha a lieči*“.

Záver stretnutia venuje pedagóg spoločnému zhodnoteniu činnosti so žiakmi, napr. pri tímových činnostiach sa účastníci dohodnú na ďalšom postupe, individuálnom tréningu; pri individuálnych aktivitách si v prípade potreby určia domáce úlohy, napr. v krúžku mladých redaktorov dostanú žiaci za úlohu vymyslieť návrhy článkov na konkrétnu tému atď. Pedagóg na záver oznámi obsah nasledujúceho stretnutia a prípadné pomôcky, ktoré treba priniesť. Stretnutie je možné ukončiť aj krátkou kolektívnou hrou na upevnenie skupinovej súdržnosti. Tak ako existuje niekoľko typov vyučovacích hodín, aj pri realizácii záujmového útvaru je možné využiť inú, než predloženú štruktúru. Pri jej uplatňovaní je dôležité, aby rešpektovala funkcie a princípy výchovy v čase mimo vyučovania, ako aj vekové a individuálne osobitosti žiakov. Zriedkavou organizačnou súčasťou záujmového útvaru je víkendové sústredenie pred dôležitou súťažou, turnajom, zápasom či koncertným vystúpením.

4.3 Školský klub detí

Jednu z významných zložiek organizácie výchovy vo voľnom čase predstavujú **školské kluby detí** (ďalej len kluby). Poskytujú starostlivosť o deti, ktoré si plnia povinnú školskú dochádzku. Podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní zabezpečujú nenáročnú záujmovú činnosť (podľa výchovného programu zariadenia) zameranú na prípravu na vyučovanie a na uspokojovanie a rozvíjanie záujmov žiakov v čase mimo vyučovania. Majú **výchovné a sociálne poslanie**, pretože zabezpečujú aktívne využívanie voľného času a pomáhajú pri príprave na vyučovanie.

Kluby predstavujú zariadenia, ktoré bývajú spravidla zriadené ako súčasť základnej školy. Do klubu sa prednostne prijímajú deti nižších ročníkov (1. stupeň ZŠ) na základe písomnej žiadosti zákonných zástupcov. Klub je v prevádzke počas pracovných dní školského

roka, spravidla v čase od 6:00 do 18:00 (pozri vyhláška MŠ SR č. 306/2009 Z. z.). Člení sa na oddelenia, pričom zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní uvádza, že počet detí zapísaných do oddelenia je spravidla zhodný s počtom detí v triede, čo podľa § 29 ods. 5 školského zákona predstavuje 16 detí v triede nultého ročníka, 22 žiakov v triede 1. ročníka, 24 žiakov v triede viacerých ročníkov 1. stupňa, 25 žiakov v triede 2.-4. ročníka ZŠ, najviac však 25 detí v jednom oddelení klubu. Rodičia prispievajú na čiastočnú úhradu nákladov spojených s činnosťou klubu (jej výšku určuje školský zákon). Významným príspevkom na prevádzku klubu sú aj vzdelávacie poukazy (Kováčová, 2007).

Činnosť klubu sa realizuje v rámci režimu dňa, ktorý predstavuje základnú organizačnú štruktúru činností. Ovplyvňuje ho viacero faktorov. Ako uvádza J. Pávková (In Hájek, Pávková a kol., 2003) ide predovšetkým o psychohygienické požiadavky, zdravý telesný, duševný a sociálny rozvoj dieťaťa, prostredie a kvalita vzťahov v skupine. Významným činiteľom ovplyvňujúcim režim dňa (týždňa, roka) je biorytmus človeka (výkonnosťná krivka):

- ráno, večer, poobede – menšia výkonnosť,
- dopoludňajšie hodiny (od 9. do 11. hod.) a popoludňajšie hodiny (od 15. do 17. hod.) najvyššia výkonnosť.

Činnosť klubu sa realizuje prevažne v čase zvýšenej únavy, preukázateľne zníženej aktivity a menšej výkonnosti, čo sa odráža aj v striedaní činností v rámci režimu dňa v klube detí.

Režim dňa v klube detí podľa V. Bláhu (1988) tvoria nasledovné činnosti:

- **Oddychové činnosti**

Zaraďujú sa do režimových činností ráno a po doobedovaní detí. Majú pokojný charakter, nevyžadujú si náročnú pohybovú aktivitu. Trvajú 15 – 45 minút podľa organizácie činností klubu a podľa potrieb detí. Ako vhodné aktivity počas odpočinkových činností sa javia hry (spoločenské, tematické), čítanie, počúvanie (hudba, text), rozhovor, vychádzka (pomalá), odpočinok v prírode a pod. Uvedené aktivity môžu mať charakter individuálnej alebo skupinovej formy práce.

- **Pohybovo – rekreačné činnosti**

Po odpočinkových činnostiach vychovávateľa plynulo zaraďujú rekreačné činnosti. Vyznačujú sa výraznou pohybovou aktivitou, spravidla na čerstvom vzduchu. Predstavujú náhradu pohybu po sedavom zamestnaní počas vyučovania. Môžu mať podobu rozmanitej pohybovej aktivity, športovej činnosti alebo manuálnej činnosti. Zaraďujú sa medzi 13. –15. hodinou, po odpočinkových činnostiach a pred prípravou na vyučovanie (zdravotno–

hygienická požiadavka). Ich dĺžka trvania je v rozmedzí 45 – 60 minút (podľa organizácie činností a potrieb žiakov). Ako vhodné aktivity sa javia: telovýchovné chvíľky, pohybové hry v prírode, na ihrisku, hry v herni, telocvični, spontánne hry vonku, vychádzky, netradičné športové aktivity a i.

- **Záujmové činnosti**

Vychádzajú zo záujmov detí a predstavujú ťažiskovú činnosť klubu. Spravidla sa zaraďujú medzi 14. –15. hodinou. Môžu byť realizované ako samostatná organizačná forma alebo v rámci kratších prvkov v predchádzajúcich činnostiach. Čas trvania sa pri záujmových činnostiach pohybuje v rozmedzí 30 – 60 minút (podľa organizácie činností a potrieb žiakov). V súčasnosti sa záujmové činnosti v klube realizujú spravidla v nasledovných oblastiach: spoločenskovedná, pracovno-technická, prírodovedno-environmentálna, estetickovýchovná, telovýchovná zdravotná a športová (turistická). Avšak, ako uvádza E. Brhelová (In Melcerová, Brhelová, Adamíková, 2009) vychovávateľ si môže vytvoriť vlastné tematické oblasti výchovy, ktoré môžu špecifikovať činnosti v konkrétnom klube. Spravidla sa jednotlivé oblasti zaraďujú do týždenného plánu tak, aby sa v priebehu dvoch týždňov vystriedali všetky tematické oblasti. V súčasnosti sa môžeme stretnúť s realizovaním záujmovej činnosti v záujmových útvaroch zriadených v rámci jednotlivých oddelení.

- **Príprava na vyučovanie**

Príprava na vyučovanie je organickou súčasťou učenia v ŠKD. Vyplýva z rozšírených školských povinností žiakov (domáce úlohy).

Príprava na vyučovanie plní tieto úlohy:

- vedie žiakov k pravidelnému plneniu si školských povinností,
- upevňuje vedomosti žiakov, utvára ich zručnosti a návyky,
- učí žiakov, ako sa majú správne učiť a umožňuje im vypracovať si písomné úlohy.

Príprava na vyučovanie trvá 30 až 45 minút a zaraďuje sa do denného režimu medzi 15. a 16. hodinou, okrem stredy, keď žiaci v školách obvykle nedostávajú domáce úlohy a v ŠKD sú tzv. rekreačné popoludnia. J. Pávková (In Hájek, Pávková a kol., 2003) vymedzuje rozličné podoby prípravy na vyučovanie, napr. pamäťové osvojenie učiva, precvičovanie a upevňovanie učiva, písomné úlohy, práca s textom, precvičovanie učiva formou didaktických hier, aplikácia poznatkov z vyučovania počas činnosti klubu, sledovanie vhodných programov v rozhlase, TV, využitie počítačových výučbových programov a pod.

Prípravu na vyučovanie ovplyvňujú viaceré činitele, medzi ktoré J. Pávková (In Hájek, Pávková a kol., 2003) zaraďuje požiadavky rodičov, požiadavky učiteľov, čas pobytu dieťaťa

v klube, priestory a materiálne vybavenie, počty detí v oddeleniach, organizáciu a chod klubu, individuálne osobitosti detí.

Integrálnou súčasťou režimu dňa sú **spoločensky prospešné a sebaobslužné činnosti**. Sú zamerané na vykonávanie spoločensky prospešných činností a na zvyšovanie samostatnosti a sebestačnosti. Ide najmä o upevňovanie hygienických a pracovných návykov, prejavy kultúrneho správania a konania v styku s inými ľuďmi. Sú súčasťou jednotlivých činností a dĺžka ich trvania závisí od konkrétnej situácie a reálnej potreby.

Uvedené činnosti v režime klubu nemusia byť presne ohraničené a môžu sa navzájom prelínať. Sú determinované časovou dotáciou, ktorá môže byť v jednotlivé dni odlišná v závislosti od rozvrhu vyučovania a žiackych povinností, ďalej záujmami a potrebami detí, materiálnymi a priestorovými možnosťami klubu, ale aj inými činiteľmi špecifickými pre konkrétny klub.

Činnosť klubu sa riadi výchovným programom, ktorý je základným dokumentom v práci vychovávateľa. Predstavuje konkretizáciu výchovných cieľov a obsahu tematických oblastí. Obsahuje výchovný plán, výchovné osnovy, výchovné štandardy. Štruktúru výchovného programu vymedzuje zákon č. 245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní*. Súčasťou výchovného programu je vnútorný systém kontroly a hodnotenia žiakov, vnútorný systém kontroly a hodnotenia pedagogických zamestnancov a požiadavky na ich kontinuálne vzdelávanie.

5 METODICKÉ POKYNY

Počas pedagogickej praxe je študent povinný vypracovať **portfólio** z praxe, ktoré má nasledovný obsah:

- potvrdenie o absolvovaní pedagogickej praxe v plnom rozsahu,
- protokoly z hospitácií,
- záverečná analýza praxe,
- návrh prípravy na vyučovanie,
- návrh 10 didaktických aktivít pre vyučovací predmet, prípadne pre záujmovú činnosť v ZÚ,
- návrh polročného časovo-tematického plánu záujmového útvaru podľa študijnej aprobácie.

5.1 Potvrdenie o absolvovaní pedagogickej praxe

Formulár Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci pedagogickej praxe (*Príloha 1*) slúži študentovi na zaznamenanie a potvrdenie jeho účasti na praxi.

Formulár na zaznamenávanie a potvrdenie účasti na praxi (Príloha 1)

Študent:	
Fakulta:	
Študijný program:	
Akademický rok:	

V hlavičke formulára je potrebné uviesť meno, fakultu, študijný program a akademický rok. Samotný formulár slúži na zaznamenávanie dátumov hospitácií a tém náčuvov. Pravdivosť informácií potvrdzuje podpisom cvičný pedagóg. Súčasťou formulára je potvrdenie vedenia školy o účasti študenta na informačnom stretnutí.

5.2 Záznamy z hospitácií

Počas pedagogickej praxe študent absolvuje náčuvy na vyučovacích hodinách (podľa aprobačných predmetov), v záujmovom útvare a v školskom klube detí. Z absolvovaných náčuvov vedie záznamy s rozborom pozorovaných činností. V jednotlivých záznamoch zaznamenáva a reflektuje pedagogickú realitu a náležite ju analyzuje.

Analýza pozorovania

Realizuje sa prostredníctvom priamej účasti na vyučovaní a záujmovej činnosti v pozícii pozorovateľa. Priebeh pozorovanej aktivity sa zaznamenáva do pozorovacieho hárka. Pre zaznamenanie hospitácie na vyučovaní študent použije formulár s názvom: *Záznam z hospitácie na vyučovaní č.:...* (Príloha 2) a pre zaznamenanie hospitácie v klube detí a v záujmovom útvare použije formulár *Záznam z hospitácie v ... č.: ...* (Príloha 3). Pre každú hospitáciu je potrebné použiť nový formulár.

Opis formulárov

Formulár na záznam hospitácie na vyučovaní (Príloha 2)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE NA VYUČOVANÍ č.		
Dátum:	Predmet:	
Trieda:	Počet prítomných:	
Tematický celok:		
Téma vyučovacej hodiny:		
Výchovno-vzdelávací cieľ:		
Typ vyučovacej hodiny:		
Vyučovacie metódy:		
Medzipredmetové vzťahy:		
Učebné pomôcky:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť učiteľa	Činnosť žiakov	Poznámky (Priebeh VH je potrebné zaznamenať podľa jednotlivých fáz: motivácia, expozícia, fixácia, diagnostika. Súčasťou poznámky môže byť pomenovanie aktivity, dĺžka trvania, a i.)

Formulár na záznam hospitácie v školskom klube detí a v záujmovom útvare (Príloha 3)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V č.
Dátum:
Vek detí:
Typ činnosti:
Téma aktivity:
Výchovno-vzdelávací cieľ:
Obsah činnosti:
Čiastkové výchovno-vzdelávacie ciele:
Metódy:
Formy :
Prostriedky:

Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť pedagóga	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

V úvode hospitácie na vyučovaní treba uviesť dátum, triedu a predmet (je určený v harmonograme praxe v závislosti od študijnej aprobácie). V priebehu hospitácie študent podrobne zaznamenáva priebeh vyučovacej hodiny. Počas hospitácie identifikuje tematický celok učiva (je vhodné overiť si ho v učebnici k hospitovanému predmetu) a zadefinuje výchovno-vzdelávací cieľ pozorovanej aktivity. Z procesuálneho hľadiska určí typ vyučovacej hodiny, vymenuje použité metódy a poukáže na medzipredmetové vzťahy, ktoré boli vo vyučovaní uplatnené a zaznamená to do pozorovacieho hárku. Popis priebehu vyučovacej hodiny študent zaznamenáva do položky *činnosť učiteľa* a *činnosť žiaka*. Pri jednotlivých činnostiach študent pomenuje aktivity a podrobne ich opíše vo forme: podnet zo strany učiteľa – reakcia žiakov, podnet zo strany žiakov – reakcia učiteľa. V položke *poznámka* komentuje sledovanú vyučovaciu hodinu, priebeh a úspešnosť jednotlivých aktivít, identifikuje a vymedzí fázy vyučovacej hodiny (motivácia, expozícia, fixácia, diagnostika príp. iné fázy v závislosti od typu vyučovacej hodiny). V tejto položke môže študent zaznamenať aj netradičné situácie, ktoré môžu na vyučovaní vzniknúť a spôsob ich riešenia učiteľom a žiakmi.

Podobný postup študent aplikuje pri praxi v školskom klube detí a v záujmovom útvere (*Príloha 3*). V položke typ činnosti uvedie *záujmová činnosť* s určením príslušnej tematickej oblasti (napr. *spoločenskovedná*, bližšie v kapitole o školskom klube detí a záujmových činnostiach). Následne pomenuje **tému činnosti** (napr. *tolerancia a diskriminácia*), určí **výchovno-vzdelávací cieľ** (napr.: *rozlíšiť netolerantné a diskriminačné správanie*) v súlade s výkonovým štandardom³ a obsahom činnosti (napr.: *predsudky a stereotypy*) a čiastkovými výchovno-vzdelávacími cieľmi (napr.: *pochopiť rozdiel medzi netolerantným a diskriminačným správaním*) v súlade s obsahovým štandardom.⁴ Výchovné štandardy (obsahové a výkonové) sú súčasťou výchovného programu zariadenia. Obsahujú

³ **Výkonový štandard** predstavuje úroveň vedomostí, zručností, schopností a postojov, ktoré má dieťa ovládať, prejavíť alebo zaujať po ukončení pobytu v zariadení. Mali by byť usporiadané v logickom poradí, a to: kognitívna oblasť, afektívna oblasť, psychomotorická oblasť. Napr.: *rozlíšiť slušné a neslušné správanie*.

⁴ **Obsahový štandard** určuje, akú vedomosť, zručnosť a schopnosť majú deti ovládať a prakticky používať. Určuje, čo sa majú deti počas pobytu v zariadení naučiť, čo majú získať. Obsahový štandard v podstate predstavuje obsah výchovy a vzdelávania v jednotlivých tematických oblastiach. Napr.: *zásady spoločenského správania, úcta k starším*.

súbor požiadaviek na osvojenie vedomostí, zručností a schopností, ktoré majú deti získať, aby mohli rozvíjať vedomosti, zručnosti a schopnosti získané v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu v škole (Melcerová, Adamíková, Brhelová, 2009). Školský zákon ukladá školám a školským výchovno-vzdelávacím zariadeniam povinnosť zverejniť ho na webovej stránke školy.

V druhej časti rozboru sa študent zameriava na **analýzu procesuálnej stránky pozorovanej aktivity**. Ide o vymedzenie **metód** (napr.: *hranie rolí, vysvetlenie*), **foriem** (napr.: *scénka, anketa*), **prostriedkov** (napr.: *práca na projekte, súťaž*) a **prostredia** (napr.: *školský dvor, knižnica, herňa, spoločenská miestnosť*).

5.3 Záznamy rozborov z hospitačnej činnosti

Súčasťou záznamu z hospitácie je rozbor činnosti (Príloha 4), v ktorom študent analyzuje hospitovanú činnosť. Realizuje sa bezprostredne po ukončení pozorovania v súčinnosti s cvičným učiteľom a vychovávateľom. V rámci rozboru si študent overí správnosť určenia obsahových a procesuálnych pedagogických kategórií.

Formulár na záznam rozboru z pozorovanej činnosti (Príloha 4)

ROZBOR ČINNOSTI z hospitácie č.:
<p>Celkové hodnotenie aktivity:</p> <p><i>Splnenie cieľa, vhodnosť využitia metód, foriem, prostriedkov, pozitíva, negatíva, návrhy na zlepšenie.</i></p>
<p>Hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny:</p> <p><i>(typológia detí, mocenské vzťahy v skupine, posudzovanie aktivity/ pasivity detí, učiteľovo/vychovávateľovo poňatie vedenia aktivity a pod.)</i></p>

Súčasťou rozboru je celkové hodnotenie hospitovanej aktivity (splnenie cieľa, vhodnosť využitia metód, foriem, prostriedkov, poukázanie na pozitíva a negatíva hospitovanej činnosti a i.). Zameriava sa na analýzu a hodnotenie pozitív a negatív pozorovanej činnosti. Súčasťou uvedenej časti rozboru je formulácia „návrhu na zlepšenie“ vzťahujúca sa predovšetkým na identifikované nedostatky, ale aj na celkové skvalitnenie činnosti. Poslednú sledovanú oblasť v rámci rozboru predstavuje hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny. V rámci uvedenej oblasti je potrebné:

- charakterizovať skupinu z hľadiska jej štruktúry a dynamiky,
- zaznamenať zaujímavé situácie, ktoré v skupine vznikli počas pozorovania (konflikt, pomoc spolužiakom, spolupatričnosť a pod.),
- zhodnotiť výchovný štýl vychovávateľa.

5.4 Závěrečná analýza

Súčasťou portfólia z praxe je záverečná analýza (*Príloha 6*), ktorú študent vypracuje samostatne po absolvovaní všetkých hospitácií. Závěrečná analýza je zameraná na charakteristiku a hodnotenie pedagogickej praxe a jej súčasťou je SWOT analýza cvičnej školy.

Štruktúra SWOT analýzy:

- **S** (strengths) *silné stránky*: interné (vnútorné) podmienky školy, napr. kvalita školy, ponuka činností, materiálne a priestorové zabezpečenie, kvalifikovanosť zamestnancov a pod.
- **W** (weaknesses) *slabé stránky*: interné (vnútorné) podmienky školy, napr. nevyhovujúce priestorové a materiálne podmienky, nedostatok finančných zdrojov a pod.
- **O** (opportunities) *príležitosti*: externé podmienky, napr. v oblasti legislatívy, finančných grantov, potrieb jednotlivca, spoločnosti, možnosti regiónu a pod.
- **T** (threats) *ohrozenia*: externé podmienky, napr. nedostatočné spoločenské ocenenie, zlúčenie škôl, nízky rozpočet a pod.

Podklady na spracovanie záverečnej analýzy študent získa v rámci informačného stretnutia s vedením školy, v rámci hospitácií a rozborov, ako aj zo samotného pozorovania činnosti v škole počas absolvovania praxe.

5.5 Ďalšie výstupy z praxe⁵

Súčasťou portfólia z praxe sú návrhy pedagogickej činnosti súvisiace s jednotlivými hospitáciami. Na základe poznatkov získaných v rámci štúdia a z pozorovania vybraných pedagogických činností študent navrhne nasledovné požadované výstupy.

Návrh prípravy na vyučovanie

Súčasťou portfólia z praxe je návrh prípravy na vyučovanie z jedného aprobačného predmetu z akejkoľvek témy. Jej štruktúra je podobná so záznamom z hospitácie (*Príloha 5*). Prípravu na vyučovanie vypracuje študent samostatne po ukončení pedagogickej praxe.

⁵ Pri návrhu vlastných aktivít študent môže pracovať s odbornou literatúrou. Citované, prípadne parafrázované zdroje je potrebné v portfóliu uvádzať v súlade s normou STN ISO 690.

Príprava nesmie byť po obsahovej stránke vypracovaná heslovite, t.j. iba vymenovanie didaktických činnosti učiteľa a žiakov. Vyžaduje sa podrobný rozpis a najmä tvorivý prístup k spracovaniu zvolenej témy. Vhodnou súčasťou návrhu sú didaktické hry, ktoré je možné zahrnúť do motivačnej alebo fixačnej časti vyučovacej hodiny. V rámci expozičnej časti sa vyžaduje aplikácia moderných informačno-komunikačných technológií, pokiaľ to zodpovedá potrebám zvolenej témy a typu vyučovacej hodiny.

Návrh súboru didaktických aktivít

Študent navrhne 10 aktivít pre jeden z aprobačných predmetov (prípadne aktivity pre záujmovú činnosť v záujmovom útvare). Pri opise aktivít je potrebné dodržať túto štruktúru:

Názov aktivity:

Predmet (príp. záujmová oblasť):

Trieda (príp. vek žiakov):

Zameranie aktivity:

Stručný metodický postup:

Návrh plánu záujmovej činnosti

Na základe hospitácie v záujmovom útvare študent navrhne a vypracuje polročný časovo-tematický plán záujmového útvaru (krúžku) z oblasti korešpondujúcej s jedným z aprobačných predmetov.

Plán záujmového útvaru má túto štruktúru:

Názov záujmového útvaru:

Ciele záujmového útvaru:

Cieľová skupina žiakov z hľadiska veku:

Zdôvodnenie výberu záujmového útvaru:

Časová dotácia:

Tematický návrh činností záujmového útvaru so stručným opisom aktivít pre jednotlivé stretnutia v rámci obdobia pol roka (t.j. október – január, príp. február – máj).

Povinnosti študenta počas pedagogickej praxe:

- v plnej miere rešpektovať časové vymedzenie praxe,
- byť dochvilný,
- rešpektovať vnútorný poriadok školy, príp. interné predpisy,
- rešpektovať pokyny učiteľky zodpovednej za organizáciu a priebeh praxe,

- spolupracovať s vedením školy, s cvičným učiteľom a vychovávateľom,
- zúčastňovať sa na aktivitách a podujatiach školy, ktoré sa uskutočnia v dňoch pedagogickej praxe.

Záver

Pregraduálna príprava predstavuje jednu z etáp v procese formovania osobnosti budúceho učiteľa. V tomto procese adept učiteľstva získava teoretickú bázu na profesijné pôsobenie a formuje, upevňuje požadované zručnosti. Paralelne s tým sa však zaoberá otázkami súvisiacimi s vývinom učiteľskej identity a stotožňuje sa so svojím budúcim povoláním, resp. zvažuje, prehodnocuje svoju atraktivitu pre naplnenie profesijných aspirácií. Pedagogická prax v tomto procese nezohráva rozhodujúcu úlohu, avšak významne ovplyvňuje stabilizáciu resp. turbulenciu upevňujúceho sa rozhodnutia stať sa dobrým učiteľom. Konfrontácia vlastných predstáv o priebehu vyučovacieho procesu vyobrazených na základe spomienok z pozície žiaka s často odlišnou pedagogickou realitou je dostatočne silným podnetom pre študenta na prehodnotenie postoja k učiteľskému povolaniu, k identifikácii silných a slabých stránok pregraduálnej prípravy, ale aj realistickému posúdeniu vlastných schopností zvládať bežné i záťažové pedagogické situácie. Takýto zážitok pôsobí na potenciálnych učiteľov motivačne, lebo si uvedomia potrebu kvalitnej pregraduálnej prípravy.

Ďalší prínos pedagogickej praxe spočíva v zainteresovaní študenta do aktuálneho diania v škole a školstve. Škola ako dynamický systém, ktorý reaguje na zmeny v spoločenskom živote a na požiadavky modernej doby, implementuje do vyučovacieho procesu nové informačno-komunikačné technológie, transformuje obsah vzdelávania, mení filozofiu vyučovania od tradičného k modernému a mnohými inými spôsobmi naplňa, resp. snaží sa naplňať výzvy súčasného obdobia. Pre študenta je preto dôležité, aby počas praxe zistil, aké zmeny nastali v základných školách, ako ovplyvnili učiteľov a žiakov a na aké prostredie sa má pripraviť vo svojom budúcom pôsobení.

Informatizácia spoločnosti, rozvoj sociálnych sietí a virtuálnej reality významným spôsobom ovplyvňujú životný štýl, názory, postoje a správanie súčasnej generácie detí a mládeže. Študenti v rámci hospitácií majú možnosť pozorovať špecifické prejavy žiakov ako sociálnej skupiny i jednotlivcov a vnímať, ako na ne reagujú učitelia, vychovávatelia, ale i samotní žiaci. Úlohou pedagogickej praxe je v neposlednom rade umožniť študentom nahliadnuť do života školy a tak sa lepšie pripraviť na vykonávanie učiteľského povolania.

Zoznam použitej literatúry:

- BIZOVÁ, N., GUBRICOVÁ, J.: *Sociálno-pedagogická prax I.* [on-line]. Trnava: PdF TU, 2010, ISBN 978-8082-426-6
- BLÁHA, V. a kol.: *Metodické state o výchovno-vzdelávacej práci v školskej družine I.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988
- BRHELOVÁ, V., MELCEROVÁ, E., ADAMÍKOVÁ, J.: *Výchovný program v praxi.* Bratislava: Dr. Josef Raabe Slovensko, s. r. o., 2009, ISBN 978-80-89182-40-4.
- BRHELOVÁ, V.: *Tvorba výchovných programov v školských zariadeniach.* Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2009, 104 s.
- FICULA, M., M.: *Pedahohika.* Kijiv: Akademvidav, 2005, ISBN 966-8226-21-6
- HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Školní družina.* Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-751-5.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J.: *Pedagogické ovlivňování volného času.* Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-473-1
- KALHOUS, Z., OBST, O. a kol.: *Školní didaktika.* Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-253-X
- KOVÁČOVÁ, B.: *Vzdelávacie poukazy a ich využívanie v zmysle záujmového vzdelávania na ZŠ.* In: *Výchova, škola, spoločnosť – minulosť a súčasnosť.* Bratislava: UK, 2007, s.537-543, ISBN 978-80-223-2295-9
- KRATOCHVÍLOVÁ, E.: *Pedagogika volného času. Výchova mimo vyučovania v pedagogickej teórii a praxi.* Bratislava: UK, 2004, ISBN 80-223-1930-9
- KŘIVOHLAVÝ, J.: *Pozitivní psychologie.* Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-726-8
- LERNER, I. J.: *Didaktické základy metod výuky.* Praha: SPN, 1986
- MAŇÁK, J.: *Nárys didaktiky.* Brno: MU, 1990, ISBN 80-210-0210-7
- MASARIKOVÁ, A.: *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2002, ISBN 80-968735-0-4
- MATĚJČEK, Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí.* Praha: Portál, 1996, ISBN 80-7178-085-5
- MATĚJČEK, Z.: *Co děti nejvíc potřebují.* Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-504-2
- Metodický pokyn MŠ SR č. 22/2011 *na hodnotenie žiakov základnej školy*
- Nariadenie vlády SR č. 422/2009 Z .z., *ktorým sa ustanovuje rozsah priamej vyučovacej činnosti a priamej výchovnej činnosti pedagogických zamestnancov*
- NĚMEC, J.: *Od prožívání k požitkářství.* Brno: Paido, 2002, ISBN 80-7315-006-9
- PETROVÁ, Z.: *Didaktika materskej školy.* [on-line]. Trnava: PdF TU, 2011, ISBN 978-80-8082-437-2
- PETLÁK, E.: *Všeobecná didaktika.* Bratislava: IRIS, 2004, ISBN 80-89018-64-5

PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Brno: MU, 1999, ISBN 80-210-2033-4

Štatistická ročenka Ústavu informácií a prognóz školstva za rok 2011. Dostupné na www.uips.sk

Štátny vzdelávací program ISCED -2. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2008

Vyhláška MŠ SR č. 306/2009 Z.z. *o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe*

Vyhláška MŠ SR č. 291/2004 Z. z. *ktorou sa určujú podrobnosti ustanovenia orgánov školskej samosprávy, o ich zložení, o ich organizačnom a finančnom zabezpečení*

Vyhláška MŠ SR č. 9/2006 Z. z. *o štruktúre a obsahu správ výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach škôl a školských zariadení*

Vyhláška MŠ SR č. 320/2008 Z. z. *o základnej škole v znení vyhlášky č. 224/2011 Z. z.*

Vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z. z. *ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov*

WALTEROVÁ, E.: *Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodním kontextu*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-0846-6

Zákon č. 245/2008 Z. z. *o výchove a vzdelávaní*

Zákon č. 317/2009 Z. z. *o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*

ZELINA, M.: *Stratégie a metódy rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava: IRIS, 2007, ISBN 80-967-0134-7

PRÍLOHY

Príloha 1: *Formulár na zaznamenávanie a potvrdenie účasti na praxi*

Príloha 2: *Formulár na záznam hospitácie na vyučovaní*

Príloha 3: *Formulár na záznam hospitácie v školskom klube detí a v záujmovom útvare*

Príloha 4: *Formulár na záznam rozboru hospitovanej činnosti*

Príloha 5: *Formulár na návrh prípravy na vyučovanie*

Príloha 6: *Formulár pre záverečnú analýzu*

Formulár na zaznamenávanie a potvrdenie účasti na praxi (Príloha 1)

POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ PEDAGOGICKEJ PRAXE

Študent:	
Fakulta:	
Študijný odbor:	
Akademický rok:	

Zoznam absolvovaných náčuvov v rámci pedagogickej praxe:

	Dátum	Téma náčuvu	Podpis cvičného pedagóga
VH 1.			
VH 2.			
VH 3.			
VH 4.			
VH 5.			
VH 6.			
ŠKD			
ZÚ			
Potvrdenie účasti na stretnutí s vedením školy			

Formulár na záznam hospitácie na vyučovaní (Príloha 2)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE NA VYUČOVANÍ č.		
Dátum:	Predmet:	
Trieda:	Počet prítomných:	
Tematický celok:		
Téma vyučovacej hodiny:		
Typ vyučovacej hodiny:		
Výchovno-vzdelávací cieľ:		
Vyučovacie metódy:		
Medzipredmetové vzťahy:		
Učebné pomôcky:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť učiteľa	Činnosť žiakov	Poznámky (Priebeh VH je potrebné zaznamenať podľa jednotlivých fáz: motivácia, expozícia, fixácia, diagnostika. Súčasťou poznámky môže byť pomenovanie aktivity, dĺžka trvania, a i.)

Záznam z pozorovanej činnosti

Činnosť učiteľa	Činnosť žiakov	Poznámky (Priebeh VH je potrebné zaznamenať podľa jednotlivých fáz: motivácia, expozícia, fixácia, diagnostika. Súčasťou poznámky môže byť pomenovanie aktivity, dĺžka trvania, a i.)

Formulár na záznam hospitácie v školskom klube detí a v záujmovom útvare (Príloha 3)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V č.		
Dátum:		
Vek detí:		
Typ činnosti:		
Téma aktivity:		
Výchovno-vzdelávací cieľ:		
Obsah činnosti:		
Čiastkové výchovno-vzdelávacie ciele:		
Metódy:		
Formy :		
Prostriedky:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť pedagóga	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Záznam z pozorovanej činnosti

Činnosť učiteľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

ROZBOR ČINNOSTI z hospitácie č.:

Celkové hodnotenie aktivity:

Splnenie cieľa, vhodnosť využitia metód, foriem, prostriedkov, pozitíva, negatíva, návrhy na zlepšenie,...

Hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny:

typológia detí, mocenské vzťahy v skupine, posudzovanie aktivity /pasivity detí, učiteľovo/vychovávateľovo poňatie vedenia aktivity a pod.

Formulár na návrh prípravy na vyučovanie (Príloha 5)

NÁVRH PRÍPRAVY NA VYUČOVANIE		
Predmet:		Trieda:
Tematický celok:		
Téma vyučovacej hodiny:		
Typ vyučovacej hodiny:		
Výchovno-vzdelávací cieľ:		
Vyučovacie metódy:		
Medzipredmetové vzťahy:		
Učebné pomôcky:		
Návrh činnosti		
Činnosť učiteľa	Činnosť žiakov	Poznámky (Priebeh VH je potrebné zaznamenať podľa jednotlivých fáz: motivácia, expozícia, fixácia, diagnostika. Súčasťou poznámky je pomenovanie aktivity, dĺžka trvania, a i.)

Návrh činnosti		
Činnosť učiteľa	Činnosť žiakov	Poznámky (Priebeh VH je potrebné zaznamenať podľa jednotlivých fáz: motivácia, expozícia, fixácia, diagnostika. Súčasťou poznámky je pomenovanie aktivity, dĺžka trvania, a i.)

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRAXE